

Якуб Гаватович (Гават),

АВТОР ПЕРШИХ РУСЬКИХ ІНТЕРМЕДИЙ З 1619 Р.

Написав

Михайло Павлик.

Статі М. Драгоманова про інтермедії Гаватовича; хиби тексту останніх у „К. Старинѣ“; екземпляр „Tragaedii“ Гаватовича в бібліотеці після Йос. Крашевського.

Зміст і виписки важнішого с „Tragaedii“: хиби сучасної Гаватовичеви суспільности — его суспільні погляди, прихильність до робітників і селян.

Автентичний текст інтермедий Гаватовича; їх язикова й артистична вартість.

Історія вистави „Tragaedii“ в Камінці Струмиловій 1619 р. й надрукована книжки та роля Регіни Жолкевскої в сій справі.

Жителісь Гаватовича; реєстр его творів; его суспільна діяльність.

Культурне посередництво Гаватовича межи Західною Європою та Русю-Україною — міцні основи сего посередництва: західно-європейська просвіта автора та его знане місцевого ґрунту — недостача звязку з руською церковністю; виїжковість і хиткість сего посередництва та їх причини: віра й народність Гаватовича та польської шляхти на Русі — сумна літературна доля Гаватовича. Інтернаціональність і русько-українська народність — її права.

Предмет, ізза котрого я взяв ся за свій реферат, уже звісний у літературі: інтермедії Гаватовича вже опубліковані й розглянені що до походження їх сюжетів покійним Михайлом Драгомановим у його статях: „Двѣ южнорусскія драматическія сцены начала XVII в. („Кіевская Старина“, 1883, декабрь) і „Старѣйшія русскія драматическія сцены“ (там же, 1885, ноябрь — обі передруковані сего року, по українськи, у I т.

повного видання фольклорних праць покійника, що розпочало „Наукове Товариство ім. Шевченка“ у Львові, див. „Збірник фільольогічної секції т. II, ст. 174—216). Але сі початки руської драматичної літератури, тай обставини, серед яких вони появили ся, такі цікаві та круті, що для їх пояснення та достойного оцінення треба ще чимало праці і то неодного чоловіка. Я отсе подаю деякі причинки до того, доповняючи подекуди статю пок. Драгоманова.

Головна річ, звісно — автентичний текст інтермедій. В текстї, надрукованім у „Кіевскої Старинї“, в транскрипції т. зв. офіціальною російсько-українською правопису, я найшов чимало помилок і два пропуски против ориґіналу. Стало ся се між инчим тому, що пок. Драгоманов не бачив книжки, де надруковані наші інтермедії, лише дістав їх копію від пок. Йосифа Крашевского. Книжка ся — велика бібліографічна рідкість, доси в літературі звісна ледви по заголовку, тай то недокладно. Я надібав один екземпляр її в бібліотеці пок. Крашевского, порядкуючи її в 1887 р., переписав його й описую тут докладно, подаючи й зміст і виписки з сеї праці Гаватовича. Екземпляр у бібліотеці Крашевского гарно збережений, — очевидно мало вживаний — оправлений у $\frac{1}{2}$ пергамент. Є се мале 4^о, аркуші значені внизу буквами (великими), аркушів цілих є А—Е і $\frac{1}{2}$ аркуша F, то б то разом усіх карток 22 або сторін 44. Титул книжки ось який: „Tragædia Albo Wizervnk Smierci Przeswiętego Iana Chrzciela Przesłanca Bozego. Ná pięć aktow rozdzielony. Przydane są y Intermedia dwoie. Nápisány przez Iacoba Gawatthowica Leopolię, Náuk Wyzwolonych y Philozophiey Bákalarzà. Odprawowany W Kámionce ná Iarmàrk przypadàjący ná dzień tegosz Iana Swiętego Chrzciela Roku Pàñ: 1619. *** Drukowany Ná przedmieściu Iáworowskiem v S. Mikołaià“. На обороті першої картки надрукований герб: яблуко пробите трьома мечами; герб се — як дізнаємо ся з вірша на 3-тій стороні — Регіні з Фульштина Жолкевскої; 4-та сторона чиста; на 5-тій і 6-тій поміщена дедикация книжки Регіні Жолкевскої; ст. 7—37 займає „Траґедия“, від ст. 38 до 44 наші інтермедії.

„Траґедия“ зложена віршами. Починає ся вона прольоґом, оберненим до частини театральної публіки („szlachetnych gości“), що, звичайно, викладає зміст її — звісну зо сьв. письма історично

про Івана Хрестителя і царя Ирода й Иродияди, — та кінчить ся просьбою до слухачів:

My tylko żądamy
Wdzięcznie przyjmicie | co wam przynaszamy.

Хор (Chorus) виступає перед кожним актом. На початку I акту він говорить про жите в пустині:

SKryj sie ná puszcą | álbo w dzięki kráie |
Duch twoy ku Pánu niechay nie vstáie |
Jesli nie czynisz | co Bog każe tobie |
Zle rádzisz sobie.

Jesli Bog ieszcze dla ludzi жіє chowa |
A ty chcesz byдз¹⁾ śmierć stánełá gotowa.
Ná puszczy | błádzisz | bowiem tego prágniiesz |
Czym nic nie włádniesz.

Choć Bog człowieká wywodzi świętego |
Z mieyscá ná służbę Bożą obránego |
Kto vfa Bogu | ten zginać nie może |
Bog dopomoże.

Y Czárt człowieká rad także wywodzi |
Kto zá nim idzie | bárzo sobie szkodzi
Zginie | iák z mieyscá kwiát swego ruszony |
Ginie zemdlony.

Розпочинає I акт: A nyol. Ktorem sie wyraża powołanie Janá s. od P. Bogá aby wyszedł z puszczy.

В промові своїй до св. Івана ангел кличе його в світ —

W ktorem wiele masz ludzkich wykorzenić złości |
Y świat wszystek odwodzić od złych nieprawości.

Та св. Іван бере його за чорта; він хоче й умерти в пустині, —

A ty mnie wywieść prágniiesz miedzy świeckie Pány |
Gdzie prędká okáziyká do grzechu przybędzie |
Alić wnet człowiek prawie iák ná ledzie siędzie :
Gdzie sie áni obaczy iák прędkо vpádnie |
Záczym w piekielną przepásć bárzo przyydzіe snádnie.

Ангел дає йому знак, що він божий післанець: заявляє Іванови, що вже є на світі обіцяний Месня, і він, Іван, мусть іти приготовляти йому дорогу. Іван послухав ангела і за-

¹⁾ Ву́с, бу́сі, аби́ тобі.

раз же „wychodzi z puszczy (to б то поступає на сцені кілька кроків наперед) głosem wielkim ná świat wołaiąc:

Słuchay obłudny świećcie | o ziemiо przekłeta |
Znay mię sługę Bożego | znay że wola święta
Boga | który swojego syná nie żaluie
Wydáć ná śmierć | że ciebie zbáwić vsiłuie.

Potym sie wraca ná puszcza.

Св. Іван у загалі змальований несимпатично, навіть подекуди грубо; найбільше вражає вічне висуване на перед свого Я. Далі виступає 5 селян — зовсім шабльонових; вони налякані „великим голосом“ Івана, питають себе, хт́ він такий? і не вмiючи сего розв'язати самі, рiшають покликати своїх попів. Як стій приходять два „Kárlani dziwuiąc sie mu (св. Іванови), але нам нічому дивувати ся тим бiльше, що їх розмова зо свв. Іваном коротше і краще розказана в євангелію.

Дещо інтереснішого є в промовах чортів: Kuflika, Garzstki та Krzaczkа, що появляють ся після відходу селян і попів, „miasto Intermedium“.

Kuflik виходить на сцену перший і каже таке про своїх товаришів-чортів:

My ták wszystkim świat prawie w swey dzierzymy mocy |
Ze nim záwsze kieruiem iák w dzień ták y w nocy
Co sie iedno nam záchce. | to sie wnet sstać musi.
Wszystko sie pięknie vda | kto sie ocz pokuśi.
Grad ná nasze wskazanie musi lećieć z niebá |
Pioruny | lyskáwice | choćiay ich nie trzebá.
Bysmy chćieli świat spalić | ogniá doś miewamy |
Bysmy chćieli zátopić | wod nic nie szukamy.
To ták z światem: à z ludźmi nasze to igranie |
Gdy co każem | że wszystko zárazem sie sstanie.
Bądź to niecnoty płodzić | bądź sie to vpijác |
Bądź w karty | bądź sie zwádzić, bądź też y rozbijác |
Bądź też komu co wydrzeć | bądź sprawiedliwóści
Vbogiemu nie czynić | pełnić wszystkie złości |
Bądź robotniká pobić | bądź mu nie záplacić |
Gdy roskażem | ná tym my nie możem vtracić.
Wszystko sie wnet sstać musi | ná pálcá skinienie |
Wszystko możem zepsowác | ná iedno mrugnienie.
Chcemy my kogo zábić | ná iedno wskazanie
Musi polec | ho ná to my chowamy Panie¹⁾

¹⁾ З боку менчими буквами додано „Czarownice“.

Ták czwiczone | że prędko¹⁾ posłużyć vmieią |
 Ze zdrowie wnet vstanie zaraz y z nadzieią.
 Chcemy komu co odiać | bądź to w májtności,
 Bądź w dobytku | nie sstanie sie to z nászey złości:
 Sztuki²⁾ mamy | żeby nam ták posłuszne były |
 Coby wszystko ná násze wskazanie czyniły (сr. 14).

Тільки би раювати чортам, але ось, мовляв, усе те нищить
 один-однісінький чоловік: Іван Хреститель, проповідуючи Мессію!
 Kuflik викликує з пекла своїх товаришів Garzstkę і Krzaczką,
 на поміч і пораду і представляє їм лихо. Вони кажуть, що коли
 Іван не Мессія, то вони швидко зловлять його та „wtłuka“
 у пекло; „do naszymów“, і сю завдачу бере на себе Garzstka,
 на що завважує Krzaczek:

I my poydziem świat wywrócić | Wszytek w piekło lud zatrócić.

(Звертаємо увагу на розмір сього вірша — ним по більшій
 частині зложені далі наші інтермедії).

Tu odchodzą dwá y & Garzstká idzie na puszcza (тобто кілька кроків далі)
 kuśic Janá świętego tam mu szepcząc do vchá (певно про жіночу красу) vcieka potym.

Але дарма! Св. Іван прогонить покусу, бючи себе ремін-
 цями й шепчучи щось таке прикре, що чортови годі до него
 й приступити.

Inszą znależć muszę sztukę | Albo go poydę potłukę —

каже Garzstka, та св. Іван замахнув ся на него і він паде на
 землю, ба з криком ховає ся в діру, і відти радить, аби св. Іван
 ішов у світ, на що сей завважує:

„Wynidę, gdy potrzebá służyć Pánu będzie“
 Garzst.: Będęć cię miał ná oczku iák tu | ták y wszędzie.

Wychodzi potym y przebiera sie iákoby młodzieniec z pieniádzmi, та йде с тим
 до пророка, просячи, аби ввів його за ученика, бо він хоче служити Богови.

Jan Święty: życiu moiemu
 Nie zdołasz | bo tu z Dyabły bić sie mocno trzebá |
 A pomocy dzień y noc trzebá prośić z Niebá.

Garzt.: Więc lepiej miedzy ludźmi | niż tu w osobności.

Jan S.: Miedzy ludźmi sie człowiek nie schroni od złości.

Тут Garzstka хоче дати св. Іванови гроші, та сей пізнає,
 що то чорт і проганяє його.

¹⁾ В оригіналі помилка: prędko.

²⁾ Здає ся, так; в оригіналі, по за кілька можна відчитати: Siszuki.

Garztka znowu wychodzi przemienia sie w stárego z chlebem.

Jeszcze poydę raz sprobiuę | A za¹⁾ go iáko zwoiuię |
Proroku á Boży slugo | Trway w tey Bożey służbie dľugo
Jam tu ná tę puszcą przyszedł | Bym náuczony z niey wyszedł
Bo stárosć ma w tym mię trapi | Ze sie śmieřć do mnie pokwápi
Ktorej sie ia bárzo boie.

Сьв. Іван потішає старця тим, що, мовляв, прийшов Мессія, а той з дяки дає йому хліб, аби так не вяв з голоду. Але сьв. Іван відкидає пропозицію та прогонить чорта.

Garztka Jeszcze wychodzi w swoiey postaci (tak що св. Івана його не бачить) i подає нам плян своєї кампанії проти сьв. Івана, i zarazом плян усеї трагедії :

Widzę że nie porádę | vdam sie do ludzi |
Nazbyt sie ten przekłety sluská Boży trudzi |
Jest tu Krol ieden Herod | ktory może wiele |
Ten sprawi co ia káżę | tám ia poydę śmiele.
Sprawię mu w oczách iego czudzą żonę miłá.
Ze sobie po nię pośle z wszytká swoiá siłá.
Prętko potym przywiode tám Proroczka tego
Aby go nápomniál | W tym wzbudę ná niego
Krolá | y z dworem iego | á ták go zágládzę
Wiem że sie ná tey rádźie swoiey iusz niezdrádzę.
Tak vczyinie | ták vczyinie | że mi ten Proroczek zginie.

Хор на початку II акту виявляє настрої Ирода :

Wesel sie kto chcesz | ia nie wesoľego
Ná świećie niehcę | gdy mi co milego
Przy mnie nie widzę | wniwecz srebro złoto | Wszystko to błoto.
Drogie kámiennie nie miłe choremu |
Jam chory | gdy to co sie mnie sámemu
Vpodobało | á tego nie widzę | Wszytkiem sie brzydę.
Krol iestem | á nie znam Krolestwá mego |
Choć wszystko mogę | á nie czuię tego |
Więc sie postáram | by Krolewska siłá | Nie prozna byłá
Niech że sie sstánie | co ma wola káże |
Pewnie iuż brátá z tey vñości zráże |
Ze nie ma vfać by náwierniejszemu | Ni mnie samemu.

На сцену виходить Ирод із чотирма дворянами. Промова його, не вважаючи на досить невдатні вірші, тепла, жива. В загальні Гаватовичів Ирод показаний, бодай зразу, симпатичною людиною. Се не той „Ирод, лютий пан“, що казав недавно тому вирізати всіх хлопчиків свого царства; се добрий, сердечний цар, лише нещасливий особисто. Все його горе в тім, що він,

¹⁾ Aza, a žali = чай.

не маючи власної жінки (бодай з нашої „Трагедії“ не видно, аби він її мав), полюбив жінку свого брата. При тому Ирод чує, що взяти братню жінку був би гріх — велика кривда для брата, котрого він любить і котрий йому вірить. Ирод довго боре ся зі своєю любовю.

Натомісь Иродові дворяне показані звичайними прислужниками, а потому боязливцями та зрадниками.

Herod, frasowliwy (сумний).

Co za żywot bydz może nędzą strapionego
Człowiek | álbo iákiem smutkiem ściśnionego |
Dziwna to iest rzecz v mnie | ták że nieme rzeczy |
W lepszey v Bogá mniemám że są zázwsze pieczy |
Tych namnieysza rzecz nigdy w świecie nie dolega |
Żywot nieszczęściu złemu nigdy nie podlega |
Ale człowiek iák prętko ná świat sie národzi |
W nędzę wpada | á w nędzy rosnąc zázwsze chodzi
A im sie wzgorę kásze | y na rzeczy wyzsze |
Przećiwności ma sobie im dáley tym bliźsze.
Ja Krol iestem | ia Pánem práwie świata wszego.
Ja Monarchą naywyższym Państwa Żydowskiego.
A co dáley tym więcey nędze mi przybywa |
Nigdy ciało me smutku ni żálu nie zbywa.
Bądź oko swoje ná świat ten puszcę szeroki |
Widzę tákich nie máło którzy bez odwłoki
Rádziby mię y w łyscze wody utopili |
Wszystkich dobr | y sáмого zdrowia pozbáwili.
To iest mnieysza | bo moje na iedno skinienie |
Pozbędą mieyscá swego y mocne kámienie.
Wszystko wywroćić mogę | wszystko zburzyć mogę |
Wszystko naypieknieyszego pod swą wrzucić nogę :
Ale to bład | że z sobą wojnę wielką wiodę |
Ktora mię w bárzo ciężką przyprowadza szkodę
Ze zwyciężyć nie mogę | prawdę zeznać muszę |
A teraz cy w żywoćie | cy w śmierci mam duszę
Pod przysięgą że niewiem | ták mię strapionego |
Państwo moje iuz trzyma od czasu dawnego.

Дворяне Иродові, ще й не знаючи, чого йому треба, звертають його увагу на перевагу чоловіка в природі, а далі на силу самодержавного царя над підданими.

Dworz. 1: Co człowiekowi dano sny przemożny Pánie |
Nie rychło sobie w świecie w tym rowni dostanie |
Gdyż wszystko co Bog stworzył podlega onemu |
Rzecz sie żadna na świecie nie sprzećiwi iemu
Prętki ptak ná powietrzu | á przećie przysć musi
Człowiekowi do garzści | skoro sie pokuśi.

Zwierzęta¹⁾ także wszystkie mają osobnego
 Coś | czym zawsze przechodzą człowieka każdego.
 Śmiały | á potężny Lew | á przecie sie boi
 Człowiek | y ná prętkich choć koń nogách stoi:
 A przecie służyć musi człowieczey potrzebie
 Musi y rybá pokarm spráwić iemu z siebie |
 Choć w głęboko szerokiem morzu sobie pływa |
 A mocy którą człowiek ma nád nią nie zbywa.
 Lec²⁾ przecie wszystkie w świecie zwierzętá³⁾ szczęśliwsze |
 Ze frasunku nie znáią rzeczy znaiąc insze.

Другий і третій дворянин додають, що для поради в смутку
 Бог дав чоловікови мову.

D w o r z. 4: Temi rzeczami człowiek z dawná osłáchćiony |
 Temi nád wszystkie insze zwierzętá wślawiony |
 A což ieszcze o Pánách wielkich rzecz możemy |
 Ktorzy zawsze mogą bydź y Bogu rownemi.
 A ty drugi Bog iesteś | ná ziemi cny Pánie |
 Gdy co chcesz to sie zaráz ná twe słowo sstanie |
 Kazesz budować miastá | stanąć prętko muszá |
 Kazesz zburzyć | na cząstki namnieysze ie skruszá.
 Kazesz przenosić gory | te muszá się rozstąpić.
 Napotęźnieysze skály | muszá się rozstąpić.
 Kazesz kogo zátrácić, wszystko pokolenie
 Tego | zgubione będzie | na twoie skinienie.
 Chcesz kogo mieć w swej lásce: Krolé⁴⁾ drugim będzie |
 Y ná Máiestacie twym ten śmieie vsiędzie.
 Czemuż gdyś ták możny Pan smutek przypominasz?
 Czem sie smęcisz który nic przeciwnego niemasz?

Ирод натякає, що не може мати того, чого хоче.

D w o r z. 1: Bydź musi gdy sie woley vpodoba twoiey |
 Musi vstąpić káždy od własności swoiey.

Коли нарешті Ирод виявляє, чого йому треба, дворяне ка-
 жуть, що се дурниця — зараз буде Иродияда.

Tu odchodzą kilá dworzan y przyprowadzaią Herodiadę, bажачуи Иродови
 всего доброго. Цар щасливий тим більше, що й Иродияда, як показує ся, не від того.
 Вона каже, прийшовши, мов яка „ugrzeczniopa“ двірська польська пані:

Mam to w sobie | bym roskaż twoy zawsze pełniá
 Panie moy | dla tegom sie przed cię tu stáwiá.
 Zycząc szczęścia iák czasu tobie przyjemnego |

1) В оригіналі помилка: zwierzęta.

2) Lecz.

3) В ориг. помилка: zwierzsztá.

4) Krolem.

Вже сї перші слова Иродияди показують, що вона чисто змислова особа, але Ирод не завважає сего. Він на радощах рішає справити бенкет на свої народини і каже просити до себе „увесь сьвіт“.

Возний, послушний цареві, кличе (і слова його надруковані грубими буквами, певно, на знак висоти його голосу): „Posłuchajcie, Posłuchajcie. Pan y Monarchá wielki Państwa Zydowskiego | Jego M. Krol Herod naywyzszy | chce obchodzić dzień národzenia swego | tak iáko Krolowi przynależy. Przeto przykázuie y zaprasza wszystkich Xiążętow | Potentatow | Stárostow | Vrządnikow y Pánow wszystkich Państwa swego wielkiego Zydowskiego | áby pod łaską iego K. M. do niego wszyscy przybyli | y z nim dobrej myśli byli.

Сим кінчить_ся другий акт.

Хор на початку III акту, хоть іронізує, та стоїть на боці переслідуваних — тих, що кажуть правду в очи сильним сего сьвіта.

NJe miło słuchać kiedy nam kto łaiє |
 Przykro to znośić | kto w nos szudłká daie.
 Lepiey ná prawdę pátrzać w nocy | Bo kole w oczy,
 Nie widzisz¹⁾ w nocy choć być²⁾ oczy wybrać
 Kto chciał | y z prawdą nie możesz nic wygráć |
 Więc do więzienia z tym co prawdę práwi | Niech cię nie sławi³⁾
 Lepiey tych słuchać co to pochlebią |
 Albo co kształtnie przed tobą táńcuią |
 Dáć obietnice | y poprzyśiądz trzebá | Bo niechcesz niebá.
 A niebo co⁴⁾ da: gdy po myśli twoiey |
 Wiedzieć⁵⁾ sie wszystko, godzisz woli swoiey
 Więc żyć w roskoszách | po śmierci roskoszy | Nic lepsze głosy.

На сцену виходить ангел і намовляє Йвана, аби йшов до Ирода, покартати його за братню жінку. Той, лагодячи ся до свого подвигу, каже:

O iáko świat iest wszystek srogo zepsowany:
 Nie ták między prostaki | iák Możnemi Pány.

¹⁾ В оригіналі помилка — widzisz.

²⁾ choć by ci.

³⁾ не обмовляє.

⁴⁾ Co ci.

⁵⁾ Wiedzie ci się.

Появляє ся Ирод, розрадуваний своїм щастем, бо, мовляв, має вірного приятеля — Иродияду, та ось його спирає на дорозі сьв. Іван, накидаючи ся йому на правдивого приятеля, с котрим, мовляв, ласка божа, і каже цареві, аби покинув „te pierzadnicę“. Ирод знає, що сьв. Іван — божий післанець, але завважує, що він не встані збути ся Иродияди, бо се би йому швидко вкоротило жите. Иродияда, звісно, повстає проти сьв. Івана:

Coś sie sfrósował Krolu? człowieká iednego
Boisz sie? Któryś Pánem práwie świáta wszego |
Wrzuć w kaźń tego(,) niechay wesela nie tráci¹⁾ |
Niech zna iáko przeciwnym sobie Krol więc płáci.

Сьв. Іван далі викрикує своє; взятий у два вогні Ирод повертає круто против Івана:

Herod: Dosyć już tego wołania | Weście tego do schowania |
Ta²⁾ gdzie takowjch chowaią | Ktorzy z Krolē³⁾ nie przestaią.

Бенькет не перериває ся. Иродияда сама пропонує Иродови свою доньку; остання появляє ся і каже, що перше розвеселить царя танцями, а потому віддасть ся йому.

Tu chłopięta po białogłowsku vbráni ctery álbo więcey ná to wyćwiczeni skaczą | á potym sámá corká.

Остатня так подобає ся Иродови, що він обіцяє їй, під присягою перед гостями, що дасть їй усе, чого схоче. Иродиядна, незнаючи сама чого їй просити, йде радити ся матері, а тим часом на сцену зискакує чортеня Garztko і раде нагоді, заявляє, що порадить жінкам, аби попросили голову сьв. Івана.

Хор на початку IV-ого акту підчеркує гойність і буту потентатів, що з фальшивої амбіції сповняють навіть фатальні присяги.

ZNa káždy źem Krol | że wszystko bydź musi |
O co sie iedno serce me pokuśi.
Po spráwach wielkich | znać Pána wielkiego | Krola możneg⁴⁾.
Hoyność | dostátek | gdy kto pokázuie |
Ten właśnie Pánem ten właśnie Kroluie |
Y dobre myśli niech z temi pánuia | ktorzy Kroluia.

¹⁾ себто: не псує нам радости.

²⁾ Там.

³⁾ Kroleм.

⁴⁾ możnego.

Przy tych niech tácy zǎwsze sie sstawiaią |
 Ktorzy weselszym Krolá bydź sprawiaią |
 A obietnicá niech sie išci dáná | Ták poznác Páná.
 Bierzże co twoie | bo przysięga każe
 Choć ćiało potym swe smutkiem zǎrǎże |
 Ze obietnicá nie ma bydź pełniona | Zle ponowiona.

Іде сценка розмови доньки з матір'ю, далі після відходу Іродияди, появляє ся Ірод із гостями і заявляючи, що таке радісне буде від тепер усе його царюванє, питає, чи всі вдоволені, чи може ще хто з них має яке бажанє до него? Всі вдоволені, всі хвалять його, та виступає Іродиядна зі своєю просьбою. Ірод жахає ся, каже їй просити чого инчого, але вона вперла ся на своїм, і „слуга álбо Кát“ іде до темниці й виносить їй на подумиску голову сьв. Івана. Ірод зараз бачить, що зле зробив, але вже за пізно. Він виходить із гостями, а до доньки приходить Іродияда і страшенно рада тому, що сповнило ся її найгорячіше бажанє — пімстити ся над тим, що її так переслідував, ось як промовляє над головою сьв. Івана:

Teraz ia teź pokażę nad oczymá twemi |
 Ktoeś ná mię zǎwracał: zuay to co vmieią
 Me ręce | y oczy me iák sie z ćiebie śmieią.
 Ale y ten złośliwy ięzyk często ná mię
 Odprǎwował niesłuszne przemierzłe kazánie |
 Y tobie tá nagrodá niechay teraz będzie |
 Ze iuż twa sproсна potwarz ni ná kim nie śiędzie.
 Z ostatkiem¹⁾ idźmy do domu Corko | nie głoścąc niko²⁾.

Miasto Intermedium Diabli 3. á Anioł 4. á naprzod wychodzi Garstká máiąc dziesięć snopkow słomiánych.

Wygrałem | zwyciężył³⁾ | com chciał dokazałem |
 Po świećcie sie rościągáć ná długo nie dałem
 Proroczkowi Bożemu | iużci Abráhámá
 Poznał v nas w otchłániách | y Oycá Jádámá.
 Ták sie pláći tákowym | ktorzy z námi wiodá
 Woynę | nie wiedząc to bydź z wielką swoią szkodá.

Garstka викликує своїх товаришів Kuflika і Krzaczka та й оповідає їм, як довів до смерти сьв. Івана. Наводимо його опо-

¹⁾ В ориґиналі: Zo statkiem.

²⁾ nikomu.

³⁾ zwyciężyłem.

відане яко віруване сучасної Іаватовичеви суспільности про те, як чорти підбивають людей на гріх солом'яними сніпками.

Nie mogł¹⁾ ci nic wygrać gdj na puszczy siedział |
Bo com poczał(.) o wszystkim on zaráżem wiedział.

Tu pokazuje snopki ktoremi co czynił & odrzuca ich od siebie po iednemu.

Ażem z temi snopkami vdał sie do ludzi |
Ták wnet mnie posłużyli moi wierni słudzy.
Naprzod tym Krolám podwiódł pysznego²⁾ Heroda
Ze żonę brátu odiał | tám wspominać szkoda
Wiele złego nábroił. A tymem zaś sprawił |
Zem ná páłacz támtęgo Proroká postáwił.
Ktory ná Krola wołał | złes Krolu uczynił
Ześ żonę brátu odiał. A tegom nawinił |
Pod pánią nierządnicę | że sie rozgniewála
Yako pies | y że na to Krolá námawiała
Zeby go kazał wsádzić. Tym gniewu Krolowi
Dodálem | że w więźnienie kazał Prorokowi.
Tym ieszczem krolá podżegł że bánkiet spráwował
A tymem tanecznicę przedęń wypráwował.
Ktora plęsami swemi krolá przerázila |
Tákże przysiągł wszystko dáć o co by prosila
Tum ia tey záżył sztuki z tym snopeczkiem moim |
Zem mátkę podwiódł ná to, áby słowem swoim
Corce swoiey namilszey tego dorádziła |
Aby o głowę tego Proroká prośila.
Potym ten moy snopeczek w tanecznicy spráwił |
Ze vmieiętną mowę w vstách v niey stáwił.
To spráwiwszy nákoniec tym snopeczkiem málem |
Wszystkom wygrał, gdy krolá mocno podżegałem
By swoje obietnice pełnił bez odmiány |
Ták wnet głowá ná misie stanęła przed Pány.
Y takim Abrámowi przysłał towárysza |
Tác robotá moia własna | á nie czyła insza.
Ieschem ten snopek zostáwił | Bym krolá żywotá zbáwił
A do nas go w piekło wpráwił.

Krzaczek opowiada, що зробив на сьвітї за той час він один. Оповідане його — се, на нашу думку, найцінніше місце з усеї трагедії: воно доповняє таї поясняє малюнок сучасної Іаватовичеви суспільности, що є далї в наших інтермедиях.

¹⁾ mogłem.

²⁾ В ориг. помилка — posznego.

Krzaczek. I mysmy nieprożnowáli | Czáłysmy świat obiácháli
 Przywodząc ludźie do złego. Będziemyć do piekła swego
 Bárzo częste goście witác | Mnie by tylko o to pytać
 Mam ia siła pijanicow | kosterow | y tanecznicow |
 Kártownikow | rozboynikow | Návety owych łotrzykow |
 Co po ciemney nocy chodzą | Závssze ná niecnotę godzą.
 Opoznaiąc¹⁾ swe zalotki | Y cudzołożne niecnotki |
 Kiedy się do nas dostaną | Ná łoże piekielne z Pánią.
 Y szynkarek dosyc mamy | W ktorých sie bardzo kochamy |
 Ze nie sprawiedliwe miary Maią | á przez nasze czáry |
 Wszystkich do siebie kieruią | Y kreskek im przypisuią.
 Y tych co sie pyszno stroiá | A w swey bućie mocno stoiá |
 Dość w piekło náprowadźimy | Gdy sie iedno pukušimy.
 A nád wszystko czárownice | Násze wierne słuźebnice |
 Ktore pod kijow²⁾ nošimy | Gdy sie w ożog przemieniemy
 Będziem nalepiey częstowác | Ze one niechcą próżnowác |
 W tym co im roskáziemy | Będzieć piekny bántkiet z niemi
 Y wroźbitow | y lekárzow | Y rozmáitych máchlarzow
 Z temi co sie z niemi znaią | Albo sie do nich vdaią |
 Pełno sie do nas dostanie | Ze im ledwo mieyscá stánie.
 Y tych co złe funty dźierzą | Albo łokciem krotkim mierzą |
 Nie wyliczam inszych wiele | Z ktoremi ták sobie śmieie
 Jáko z bráty poczynamy | A w sobie sie zbyt kochamy |
 Ze nie počzną nic tákiego | Bez Dyablá ládá ktorego |
 Będzieć tego do nieszczešciá | Zeć im ledwo stánie mieysca |
 W nászych páłacách piekielnych | Mamyć dość nam słuźkow
 [wiernych.

Але ось появляє ся на сцену Angelus z głową (Івана Хрестителя) ná mišće á oni vćiekną. Angelus дяментує над головою, над устами, язиком, очима, вухами, тілом Івана, що ще лежить не поховане „W ciemnicy á przekłetye wieży“, він кличе небо й землю, аби плакали, і Божу Справедливість, аби вийшла з Божої Всемогутности та пімстила ся за смерть невинного чоловіка.

В коротенькім V актї, після хору, що кличе царя, аби стя- мив ся, виходить на сцену Божа Справедливість і раз-у-раз під- бивана голосом із землі „Mšci sie krwie niewinney Pánie“, на- кидає ся на дрожучого з переляку Ирода і кличе на него Смерть. Ирод просить своїх слуг, аби заступили його, та даремне, і кін- чить з резинацією :

Niestetyz | o niestetyz | nie mász przyiaciela, —

¹⁾ В оригіналї — О познаіає.

²⁾ Київ.

Tu śmierć kosą sóina | Krol pada | spráwiedliwość odchodzi | á (звісни тра) Diabli
wybiegają. Кождй з них витає Ирода, яко вірний приятель, нагадує про надгороду,
що жде його за те,

Ześ vmiął woley nászey -we wszystkim dogodzić.
Kvflík. Podźże iuż gdzieś zaśłużył | są v nas Krolowie |
Są Cesárze | Xiążętá | niestesknisz tám sobie.
Nie tám wiele nam prosty chłopek tám závádzi |
Yáko wielcy Pánowie ktorymesmy rádźi
Podźże | masz tám páłace pięknie zgotowáne |
Krzaczek. Podź | masz łoże Krolewskie ozdobbnie vsłáne.
Garzt.: Są tam mile nierządnicе | Są y-рієкне танecznicе.

Трагедия кінчить ся ось яким епільоом, що подає фільо-
софію трагедії та дякує видцям :

ТАк sie nágradza człowiekowi złemu
Który śmie vfác dostátkowi swemu |
A tego niewie że sie nie obroni |
Co Bog nań spuści | ni sie przed tym schroni.
Ginie zły człowiek | ále śmiercią wieczną :
Ginie y świety | lecz śmiercią bezpiecną |
Która żywotem przedzey mu sie sstáie |
Albo wesela wiecznego dodáie.
Czárt nie spi : iák lew szuka okrażaiąc
Po wszystkim świecie kogoby mógł zaiąc :
A kto mu sie raz oprze w státeczności |
Pewnie ten vydzie¹⁾ od iego chytrości.
Nalepsza w Bogu vfnosc swą pokládác |
Pewnie ni náczym ten nie może strádác.
Y my o Pánie w tobie vfnosc mamy.
A z swemi goścni mile sie žegnamy.
Dziękuiąc pilnie że słuchác raczyli
W rzeczy záczety státecznemi byli.

Як бачимо, „Трагедия“ Гаватовича не особлива, та все-ж
таки цікава дечим. На нашу думку, в ній видно деякий вплив
грецької трагедії (назва, хори). Гаватович показує в ній на хиби
сучасної собі суспільности, особливо „świeckich Panów“, і при
тому стоїть за покривдженими простими людьми: робітниками
і селянами. Се робить він, як ми бачили, у чортівських сценах
(„diableries), що заведені „miasto Intermedij“.

Таких „miasto intermedij“ є, як ми бачили, дві: одна на
кінці I-ого акту, друга на кінці IV-ого акту. Властиві інтер-

1) ujdzie.

медії — наші, русько-українські, належать: перша після II-ого акту, друга після III-го акту. Надруковані вони, як уже зазначено, після „Трагедії“, на самім кінці книжки. Подаємо їх осьде (в-перше) оригінальною правописом¹⁾, а властиво не зовсім оригінальною, бо вся книжка надрукована їотицьким письмом, а ми подаємо виписки з неї латинкою. Задля того-ж, аби бачити, як виглядає властивий оригінал, додаємо фотодрук першої сторони I-ої інтермедії. Для вигоди дослідникам, нумеруємо наші інтермедії: першу — I, другу — II, і в кожній з них нумеруємо вірші, так як вони надруковані в оригіналі, се б то по найбільшій частині по два в один ряд.

¹⁾ Наша транскрипція тексту інтермедій надрукована в I т. згаданих розвідок М. Драгоманова (ст. 174—184). В тій транскрипції ми найшли тепер отсі помилки против оригіналу:

ст. 175	в.	7	з гори	надр.	<i>Ти</i>	має бути	<i>Ци</i>
	ib.	в.	9	"	"	"	"
	ib.	в.	14	"	"	<i>Маю</i>	<i>Маю,</i>
	ib.	в.	18	"	"	<i>поля</i>	<i>пуля</i>
	ib.	в.	18	"	"	<i>хоць</i>	<i>хоч</i>
ст. 176	в.	14	з низу	"	<i>я</i>	"	<i>ю</i>
	ib.	в.	4	"	"	<i>Уцюкл</i>	<i>Утюкл</i>
	ib.	в.	21	"	"	<i>Тат</i>	<i>Тай</i>
	ib.	в.	24	"	"	<i>Знал</i>	<i>Знав</i>
	ib.	в.	11	"	"	<i>него</i>	<i>него</i>
"	177	в.	1	з гори	"	<i>осмаков</i>	<i>усмаков</i>
	ib.	в.	3	"	"	<i>не</i>	<i>не</i>
	ib.	в.	12	"	"	<i>єм</i>	<i>єм я</i>
	ib.	в.	22	"	"	<i>Биднаїш</i>	<i>Биднаїш</i>
	ib.	в.	34	"	"	<i>взяў</i>	<i>взьоў</i>
ст. 178	в.	8	"	"	<i>всадзіл</i>	"	<i>всаділ</i>
"	в.	18	"	"	<i>натрапіл, рад-єс</i>	"	<i>натрапіл, рад-єс</i>
"	в.	30	"	"	<i>у пред</i>	"	<i>в перед</i>
ст. 179	в.	5	"	"	<i>взяу</i>	"	<i>взьоу</i>
"	в.	16	"	"	<i>(не)</i>	"	<i>не</i>
"	в.	21	"	"	<i>управіл</i>	"	<i>єправіл</i>
ст. 180	в.	11	"	"	<i>стойте</i>	"	<i>стойте.</i>
	ib.	в.	14	"	"	<i>субую</i>	<i>субою</i>
"	в.	27	"	"	<i>Ідиз</i>	"	<i>Ідиз</i>
"	в.	34	"	"	<i>братонькове</i>	"	<i>братьонькове</i>
ст. 181	в.	13	з долу	"	<i>ісгати</i>	"	<i>іскати</i>
ст. 182	в.	5	з гори	"	<i>ругок зіє и</i>	"	<i>ругод зіє у</i>
"	в.	14	"	"	<i>могль</i>	"	<i>могл</i>
"	в.	8	з долу	"	<i>Іще</i>	"	<i>Іще (їт)</i>
ст. 183	в.	15	з гори	"	<i>томже</i>	"	<i>томжо</i>
"	в.	7	з долу	"	<i>товариства</i>	"	<i>товариша</i>

Intermedium po Akcie wtorym.

Perfony Klimko z gącami, Stecko kotà w worze mà nà grzbiecie.

KLIMKO S Czo tut ty pebràeynie sobi porablaieš
Kazy mini iàł żyweš / tã y iàł sia maieš.

STECKO Ja tut ne roblu nyczoho / Os ydu do domu swoho /
Tã y z toiemy horszãmi / Jãł z swoimi sušidãny.

KLIM: Tã nã sežo tak mnoho maieš / Lyboy nã žonku kydaieš.

STEC: Nã sežo. Cy chočezš woiryty / Sežo lublu chorosze žyty /
Wãoho dostãtoł wãryty / Kazu / ta sia ne kurežyty.
Tak iãko przynalezãiet / Spodarowi / sežo wãie maieš.

KLIM: Bohme s żolowik choroszy / Lyboy maieš mnoho brošy

STEC: Tã sežo maia. **KLIM.** Tã dobytoł. **STEC:** Maia / tot
nã polu wšytoł /

Sut tãmo wocy / Bãrãny / Botromi časniin pãny /
Sut woly / tã y korowy / Wsie maia kolim zdorowy.

KLIM: Tã y mnoho pulã maieš / **STEC:** Maia / tã sežo tak pytaieš

KLIM: Bo chožu toby sluzyty / Z toboiu wit prowadyty

STEC: Koli chočezš / hãrašt sluzy / Choť sia y šynkartom dluzy /
Koli piniši maieš / Wsie my žoie poplãtymo.
Liše cho čwerne sluzyty. **KLIM:** Kazyš sežo budeš wãryty

Dla mene. **STEC:** Choť wydyš mnoho horszokow / sežom do do-
mu swoho / Tut pokupył nã iãrmãrku / Kupilem y toim muku /
Sežo budem soby z ney pyty / Tã pytaieš sežo wãryty /

Budu / oã w toim horszokã / W toim iãchty do motokã /
Koli ryby dostãnemo / W toim horszokã zwãremo /
A w toim sia zwãryt tysto / W toim koropy rozpysto.
W toim kãpustu tlystou / W toim rozpustymo toiu /
Do horochu / ot tak znãieš / Tã y pyrohow sia nãyš /
W horszokã ich porãremo / Tã y tym špyroł nã smãžemo.
Tã sežo byš cherył inšoho / Sežo maieš nã wãrym mnoho

KLIM: Bohme ia budu sluzyty / Koli tak schočezš wãryty /
Tã že sia chorosze maieš. **STEC:** Tã ty sežo robyty znãieš

I.

(Сторона E₃ оборот:)

Intermedium po Akcie wtorem.

Persony Klimko z gąrcami, Stecko kotà w worze mà nà grzbiecie.

1. Klimko SCzo tut ty pobrátymie sobi porablaiesz ?
2. Kazy mini iák zywiesz | tá y iák sia máiesz.
3. Stecko Ja tut ne robłu nyczóho | Ós ydu do domu swoho |
4. Tá y z toiemy horszczkami | Já z swoimi susidamy.
5. Klim: Tá nà szčo ták mnoho máiesz | Lyboy nà żonku kydaiesz.
6. Stec: Násczo. Cy chcesz wiryty | Szčo lublu chorosze żyty |
7. Wsioho dostátok warty Każu | ta sia ne kureżyty.
8. Ták iáko przynależáiet Spodárowi | szčo wsie máiet.
9. Klim: Bochmés czołowik choroszy | Lyboy máiesz mnoho hroszj.
10. Stec: Tá szčo máiu. Klim: Tá dobytok. Stec: Máiu | tot nà
[polu wszytok |
11. Sut támo vwcy | Bárány | Kotromi czástuiu Pány |
12. Sut woły | tá y korowy | Wsie máiu kolim zdorowy.
13. Klim: Tá y mnoho pulá máiesz | Stec: Máiu | tá szčo ták pytaiesz.
14. Klim: Bo chcżu toby służyty | Z toboiu wik prowadyty.
15. Stec: Koli chcesz | hárast służy | Chot sia y szynkarkom dłuży |
16. Koli piniżi maiemo | Wsie my toie poplátymo.
17. Lisze choć werne¹⁾ służyty. Kli: Każysz szčo budesz warty
18. Dla mene. Stec: Chot wydysz mnoho horszczkow | szčem do
domu swoho |
19. Tut pokupyl nà iármárku | Kupilem y toiu mirku
20. Szčo budem soby z ney pyty | Tá pytaiesz szčo warty
21. Budu | ós w toim horsczyká | W toim iáchły do mołoká |
22. Koli ryby dostánemo | W toim horsczyku zwáremo |
23. A w toim sia zwáryt tysto | w toim koropy rozpysto.
24. W toim kápustu tłustoiu | W toim rozpustymo loiu |
25. Do horochu | ot ták znáiesz | Tá y pyrohow sia náysz |
26. W horszczku ich powáremo | Tá v tym szpyrok násmázemo.
27. Tá szčo bys chotył inszoho | Szčo máiem náwarym mnoho.
28. Klim: Bohne ia budu służyty | Koli ták schoczesz warty |
29. Táí że siá chorosze máiesz. Stec: Tá ty szčo robyty znáiesz.

(Сторона E₄ :)

30. Każy szcoby słuhu swoho | Znáv ta laskaw byw nà neho.
31. Klim: Ja czołowik wsie robyty | Znáiu | tá wołki lowyty.
32. szcoby owec ne psowály | Tá byllá ne rozhanály.
33. Y inszoho zwierá mnoho | Dostánu ós z lisá toho
34. Lisiću szčem imyu nesu. Tá zá dluchy iá²⁾ ponesu |

¹⁾ В ориг. помилка: cho éwerne.

²⁾ Здає ся, так, а може й іа, в такім разі се певно помилка зам. іи.

35. Stec: Toho sľuhy potrebuju Tá iuz sia tobi ráduju.
 36. Budesz že sia hárast miáty | Tá borzo chocz prybywáty.
 37. Klim: Hárast. tá ty zwirká toho Kupy — dam ioho ne droho.
 38. Budesz do tey szepki miáty | Stec: Koli by ho ohledáty.
 39. Klim: Iscze bystry | teper z lisá | Vtiukľby myny do bysá.
 40. Domá ioho ohledáiesz | Heyže choroszy | puznáiesz.
 41. Stec: Já k ioho szácuiesz sobi | Klim: Zá szist vsmakow dá¹⁾ tobi
 42. Stec: Wolmi záczynyuies mnoho. Klim: Każy szczo dasz dam
 — [ne droho.
 43. Stec: Try vsmaki wozmi sobi. | Klim: Day piat. | Stec: Ne
 dam. Klim: žyczú tobi |
 44. Stec: Mnoho Klim: á choczesz kupity Czotyry. tá budem žyty
 45. Sobi | lisze dluch odnesu | Tá horsczki tote ponesu
 46. Zá tobiu Stec: Iscze mnoho choczesz | Klim: Tá Bohme
 [ne droho.
 47. Ták boiem ia wynen sľá | Kolizmo tám v korczmi pylá.
 48. Stec: Berysz iuz czotyry hroszy | Tá sia werny iák choroszy,
 49. Klim: Hárast y z michom zostáwlu | Ta ne wolmi sia zábáwlu.

Tu odchodzi Klimko á Stecko ogľeduie łysice.

50. Stec: Osmotru toiu łysycu | Czy budet pud rukáwiću |
 51. Tá y pud szepku kraseyko. Bydnaiasz ma hołowońko |
 52. Oś | oś | mene hroszy zbáwiu | Lich czołowik mich zostáwiu
 53. Oś kotá w michu kupywiem | Czom ia tak ne mudry byuiem
 54. Jze v tot mich nie hledyuiem | Tá szčo v nym ne osmotryuiem
 55. O bisu twoiey mátery | Kažut | ne každemu wery.
 56. Tá y horsczki liboy pubrał | Oś Mátuńko szczom ia wyhrał
 57. Na toim lichy²⁾ iármárku | Bis wzięu y z horsczkami mirku
 58. Y sukny liboy ne maiu | Szčo mam dzieiaty ne znáiu |

(Сторона E₄ оборот:)

59. Bidnasz moiá hołowońko | O neszesznaiasz mátońko |
 60. Szčoś mia ná świt národylá | Szczom ták ninká strátył siłá

Klimko přychodzi przebrawszy sie w inszá sukniá | á gárce poloży gdzie y przykryie
 jego sukniá | tá trawá potreżsie.

61. Tá szčo pobrátyme tobi | Stec: Czy žártuiesz z mene sobi
 62. Nárobiwszy tá ne znáiesz | Horsczkiś vkrał ta pytáiesz |
 63. Yz sukmanu. tás y zdradył Mene w torhu kotás wsádił
 64. W mich, tá že łysiciu máiesz | Kazáuiies szčo iu prodáiesz |
 65. Toium ia záplátył tobi | A tohom ne zmyslił sobi |
 66. Szcoiem w tot mich ne záhlediu | A tyś przyszol szczybys szydiu
 67. Jszcze szčo my iest pytáiesz | Tá siá z mene násmiewáiesz.
 68. Klim: Tá szčo ty ná mene kládesz | Szczom sia tut nátrapił radies
 69. Nemáiu kim oświadczyty | Szčoś śmiel to ná mene wložty

¹⁾ dam.

²⁾ lichym.

70. Stec Ják tebe zowut pytáiu | Klimko Klimko. Stec | O toho
[ne znáiu |
71. Ják zdrayéiu zowiut támtoho | Tá bo siepka własna ioho
72. Ta dla tohom hadaľ sobi | Szco on | tám tot mowyľ tobi |
73. Proszusz probacz wynu toiu | Klim: Myľy brate ia z tobou |
74. Tá iák każesz szco tia zdrádiu | Kotá v pered w tot mich
[wsádyw
75. Stec: Oy ták | Klim | Tá y pubraľ hroszy? Stec: Pubraľ |
[Klim: Czolowik nie choroszy |
76. Tá imiu sľużyty tobi? Stec: Miu Klim: z hroszámi poiszol
[sobi
77. Stec Tá k bráte. Klim: Tá y sukmanu Wziáiu | Bis w ioho
[mámu | iak ne pysznomu Pánu?
78. Stec: Oy wziaw Klim To y Horszki vkraľ? Stec Tá k. Klim
[Tás ty ioho ne szukaľ?
79. Stec Nit | bo sia ty nátrápyľeš | Klim Teper to Stec Teper
[Klim zbludyľeš.
80. A chcesz mini wirity | Zdast mi sia szóm miľ widyty
81. Teper czolowiká toho | Szco miľ horszcow welmi mnoho.
82. Tot lyboy. Stec Ey lyboy | Klim sukmanu szco tobi bláho-
[mu Pánu |
83. Liboy wziáiu | nisl ná palicy | Tá sobi lihľ ná trawicy.
Liboy¹⁾

(Сторона F₁ :)

84. O buhme tot bo száraia | Sukmáná byľá tákaia.
85. Stec Tákaia | tákaia | Klim czy chcesz mi wirity |
86. Kolić ioho pokažu | ne choc ho żywyty.
87. Oś leżył | á tot | Stec tot | tot | Klim nuż toiu palićiu |
88. Hárast ioho po chrepty | że zmáżet tráwćiu²⁾
89. Posokoiu Stec: O buduż ioho smárowáty |
90. Musit mini y horszki y wšie pouráciaty |
91. Tá iák mudry nákrýł sia oś widysz trawoiu
92. Szoby ho ne zchlidyno | Klim Biy krypko tá swoiu .
93. Sukmanu y wšie pobery | A ioho w świti ne dery |

To Stecko zákasawszy sobie ręce w gárce | á Klimko wćieknie.

94. Stec: Oy Mátyońko | Mátyońko teper że my lichy |
95. Czy bis | czy lich czolowik | vpráwił mene tycho |
96. W to nestiestie welike | szóm vbstwo swoje
97. Potoľk | wnywocz obrotył te horszoczki moie |
98. Szco sia diiat | czy Boh to myłostiu³⁾ spráwyty
99. Chotył | tákoie ryczy ná mene pustyty |

¹⁾ Се слово мало повторити ся далі, на ст. F₂, але не повторяє ся; за те каже ся рішучо: о buhme tot.

²⁾ В опір. помилка: tráwćiu.

³⁾ Милостив.

100. Czy lichij lude. O Boże myłostywy |
 101. Kolisz by sia tot trápył czołowik zdrádlivy |
 102. Sezo mi tákoie ryczy | ós Páne nábroił |
 103. Puznalby iákbym dywy koło nieho stroił.
 104. Woźmusz pretia tui sukmanu. Puydu sia skáryty Pánu.

Odchodzi Stecko | á Klimko przychodzi śmiejąc sie

105. Há | há | há | há | há | há | há | dwa krot odynoho
 106. Czołowikam oszukał | przyznam sia do toho |
 107. Tot Pan | sežo znáiet w świti hárást máchlowáty |
 108. Poydu iszcze za znajdu koho oszukáty.

II.

Intermedium Drugie po Akcie trzecim.

Persony. Maxim. Rycko. Dynis. Wołowcowie.

1. Maxim. IDymże bráte iuż w toiu Sezo idemp dorohoiu |
2. Kolismy iuż ztorhowáli | Ta y wsiá woły prodáli |
3. Ná toim lichym iármárku | Ne budem bulsze szárwárku |
4. Po toich wołach robyty | Lipsze ná flisi służyty

(Строфа F₁ оборот:)

5. Rycko Lipsze bráte ia z toboiu Idu | ty idy ze mnoiu.
6. Dynis. Ey pobrátymowe stoite | Tá sežo howoru poczuyte |
7. Dálek idete | każyte | Tá z sobuiu me wezmyte.
8. Pomahay Boh wam | Ryc. zdrowy But | tá korotkiemi słowy
9. Każy o sežo pytaíemo | Tá ják te zwáty máíemo.
10. Dynis. Jam z Kámińcia Podolskiego | Pryszól do misteczka toho
11. Ná iármárok z woły | tá Dynis Jstem | Max Tá bis tia tut
[prynis
12. A my wud Horodká znáiesz | Max znáiu | Max dálek poyty
[máiesz
13. Dynis. Ós koby sia z kim trápilo | Seżoby nas хот ze try było
14. Yszólbym na flis | Rycko idyż z namy | Tá my idem ot
[dwáy sámý
15. Dynis. O sławás hospodu Bohu | Sezom znászól w toiu dorohu
16. Towárystwo chorošoie | Ós nas budet teper troje.

Postępuią trochę | á Dynis pyta ich o chleb.

17. Oy brationkowe słuchayte | Tá sežo mini isty daite
18. Zábuyiem chlibá kupyty | Bez kotroo trudno żyty |
19. Maxim. Ey bráte y ia ne máiu | Ryciu ty máiesz ia znáiu.
20. Rycko. Tá ty chlibá ne kupyuies | Ot tat sobi náryduies |
21. Tá iam siá ná tebe spustył | Seżoś ty chliba kupyty mił
22. Maxim. Tá sežo budemo czynity | Liboi przydet głod terpyty |
23. A wolmi sia choczet isty Seżoś ne kupył tożeś czysty.

Postępują dálej | Dynis znowu poczuie pirogi.

24. Brátia tá luboy pyrohi Tu pachnut z toiey dorohi |
 25. Maxim O pachnut | Ryckó Páchnut | Dynis szukaymo | Tá
 [howoryty prestaňmo
 26. A za dazd Boh tut znydemo | Ta sia wsi trey podelimo
 27. Tá oś pyruch ná trawicy Byu | liboy wyrosł z žemlicy.
 28. O sławá tobi hospody | Ominut nas teper hlody |
 29. Koli bulsze dostánemo. Max Luboi iuže ne znydemo |
 30. Tá sczo tu ist za tráváia | Sczo rodyt pyrohy taia.
 31. Oś iscze budut pyrohy | Koli sia wernemo z drohy
 32. Budem toiu trawu znáty, Ta tut pyrohy iskáty |
 33. Rycko A z tym sczo budem czynity | Luboi siá prydet dilyty.
 34. Dynis Chot sia dylity хочэмо | Pretia sia wśi ne náiemo.
 35. Nas try á tot pyroch mály | Max Tá chotby oden ziel cály |

(Сторона F₂ :)

36. Krywdá by záś inszym była | Boś my ho wśi try zhlidyłá.
 37. Rycko. Wiat sia dylity budemo | Dynis A koli ták vczynymo
 38. Kotromu sia sczo lipszoho Prysniť | budet pyroch ioho.
 39. Maxim. Hárást | Hárást | Rycko Wiat lihaymy | Tá wśi try po-
 [zasiplaymy
 40. Dynis A tot pyroh niech tut bude | Wszok tu ne vkradnut lude.
 Pokláďa sie á Dynis wstawszy pyrog zie y wkláďie sie w tym ich budzi¹⁾.
 41. Maxim Hey Hryčiu wstaň | tá Dynysu Czom dułho spysz idu²⁾
 [k bisu
 42. Dynis Nu iuže teper muwyte | Tá y sny w pered każyte
 43. Maxim Hey brátia iam w nebi byu | Hey tom siá tám chorosze miu
 44. Hey hey tož trudno skažaty | Scžom ia tám mohł ochledáty
 45. Tá tot nebo iák zołoty Zamok | sczo takey roboty
 46. W świtym nie wydał krasnoie | Mury máiet zołotoie.
 47. Tá kámenámi sáżene Dorohymi | sut zelene |
 48. Sut bíloie | czerlenoie | Sut blákitne | tá świtnoie.
 49. Tá y must tám iest zołoty. Tá ia sobi pered wroty
 50. Stoiu | áž tam wykrykáit Anheli | eyže spywáit
 51. Chorosze | tá swiátych mnoho Stoit wolmi | oś ia toho
 52. Wnebi sia tám násmotryłem | Y Hospodá tám widyłem
 53. Bohá | tá sedyt za stołom | A wśi bijut pred nim czołom.
 54. Tá sie y wśi ták žegnaiut Jak my v Corkwi | tá spiwáit
 55. Potym Boh Hospod nosyty Jsty kazał. tám służyty
 56. Sczo żywoie sia ruszyło | Ot brátia tot siá mi snyło.
 57. Dynis Tá iužeś wśie wypowidył. Maxim Jscze³⁾ bom tám wnet
 [schlidył |
 58. Sczo potráwy pryneseno | Tá y mne zá stoł wsáżeno |

1) се б то: Дениса і Грицька будуть Максим.

2) Певно: idy.

3) Певно, пропущено: nit.

59. Hey bylož bylož tám mnoho Jsty | ne prebaczu toho.
 60. Było miáso, prósiata | Były pieczone kurczátá |
 61. Były tám y wáronoie | Ta były y smáżonoie |
 62. Wsie choroszo | y z iuszkoiu | Biłoiu | tá y żoltoiu |
 63. Y tysto było wáriene | Smáżone | tá y peczone |
 64. Y pyrohy tám były | Tá y borsczyká zwáryly :
 65. Tá była y kápustáá | Y horoch | była kászáá |

(Сторона F₂ оборот:)

66. Tá była tam y botwiná | Y wszelákaia zweryná
 67. Ot ták sia ia w nebi mílem | Ná bánkiety szčo tám byłem.
 68. Ryc k o. Tá ia brátonku w pikli byu | Oy tomžo tám bidu terpiu
 69. Czarnieńcy tam po hołowi | Biły mia ta po chryptowi
 70. Litunowe | tá tám wsioho | Widylem pospolstwá mnoho
 71. Sut támo Popy | Pánowe | Tá násy pobrátymowe |
 72. Sut tám y lichoie żunki | Sut ne welike ditonki |
 73. Wsi horeiut áż po vszy | Bidász tám y moiey duszy
 74. Bylá | tá ná wicźne wiki Każut budesz terpił muki.
 75. Tot sia mini lisze snyło | Boday sia tot ne trapyło.
 76. Dyn is. Tá iá brátia sobi liežu | Tá ós Hánhel idet wižu
 77. Tá tot do mene przyszodzy | Porwał mene zá wołosy
 78. Tá me posádył ná nebe | Tá ia tám widylem tebe
 79. Szčo ty sobi vżywálieš | Tám ia prosyl szčo by dałieš
 80. Mini szčo | kuská odnoho Nechotyłeš | wšie do toho.
 81. Pyrohá kazauies z nebá | Tá HAnhel. iuż te ne trebá
 82. Tut | rykl mini | towáryszá koliš widyl | Ós v Bysa
 83. Druhy sedit | w toim pekli | Tá me tám stáwił pry tepli |
 84. Áż ty na mene kiwáiesz | Tá słowá táki wołáiesz |
 85. Już mene ne hledáiesz | Woźmi pyroch szčo tám máiesz |
 86. Tá zijsz | bo ná wicźny wiki Tut budu te(r)pyty muki.
 87. Tá zaś Hánhel tut me stáwił | Tá iam sia pyrohá náil.
 88. Max : Liboy | Dyn is Oy tak | Max Ey Dynisu Idysz że ty sobi
 [k bisu |
 89. Koli ne budet pyrohá Budeż plákáty na Bohá.
 90. Dyn is Wszákoš siá ty náil w nebi. Ryc Já c Já k ia bálámute tebe |
 91. Pocznu palićiu wzbiraty | Ne budeż ty żartowáty.
 92. Dyn is Ós bidá | zijsty kazáli Pyroh tá siá rozhniwáli.
 93. Maxim Jdysz | idysz skudeš przyszól | Chot byš y do Bisá poszól |
 94. Dyn is Kolim Pyroh ził nedbáiu | Tá iuż sia z wámi żohnáiu |

Vćieknie á oni zá nim.

* * *

Повищий текст інтермедий Гаватовича я думаю розглянути в окремій розвідці; тут завважаю лише дещо.

Найперше вражає різнородність язикових форм і звуків мови Іватовича. Ті самі слова, в різних місцях нераз мають різні корінні самогласні, різні закінчення — різно пишуться. Частину сеї різнородности треба приписати польській правописи Іватовича (ліпший від сучасної руської та все таки недокладній), таї очевидним авторським і друкарським помилкам, але більша частина сеї різнородности певно відповідає тодішній дійсности і свідчить про ту боротьбу, яку вели тоді різні звуки й форми нашої простонародньої мови в Галичині — боротьбу дуже інтересну для істориків нашої мови. Іватович малює нам її с фотографічною докладністю, не минаючи навіть місцевих фонетизмів: напр. шєпка, навіть сєпка зам. шапка, нарьидити зам. нарядити й т. и.

Подібна різнородність і в самих віршах Іватовича. Вже пок. Драгоманов завважав, що вони — сумішка силябізму с тонізмом, і автор знає й народні українські пісні. Але се означене не докладне. Вірші Іватовича зложені дуже скомплікованим способом. У дуже значної частини їх ідуть подвійні акценти (подібно як у грецьких та латинських віршах): стопові, трохеїчні, на лад польського акцентованя, і звичайні руські, прозові; багато віршів можна читати мірою трохея або ямба без огріхів проти руського акцентованя; окрім того, у Іватовича досить частий середущий рим. Се все надає русько-українським віршам Іватовича незвичайну мелодийність, коли їх читати, задержуючи звичайний український акцент. Естетичне вражінє тим більше, що Іватович, не вважаючи на штучну, віршову форму, в загалі пильно задержує склад української простонародньої мови — простий, натуральний, не те, що в грецькій, латинській і навіть тодішній польській поезії, хоть би й у самого Іватовича, в его „Трагедії“. Се доказує, що Іватович знав нашу мову не лише зо звичайних розмов людей, з народніх оповідань, але і з народніх пісень, де простота форми доведена до артизму. Що Іватович знав українські народні пісні, доказує, на нашу думку, сама міра его віршів: се по найбільшій частині така міра, як напр. у нашій пісні про комара („Задудніло в буйнім лісі — комар з дуба повалив ся“¹⁾), та в деяких колядках і щедрівках, котрі Іватович, живучи довго межи нашими селянами

¹⁾ На нашу думку, власне два остатні вірші в „Комара“ спарфразовані у Іватовича II, 32: „Будем тую траву знати,
Та тут пироги іскати.

й міщанами, мусів чути. Правда, руські вірші Гаватовича подекуди слабші від віршів нашої простонародньої пісьні що до чистоти мови. Руська мова Гаватовича часто попсована польщиною та по часті сучасною йому актовою руською мовою, котру Гаватович очевидячки знав (через се ми бачимо в його інтермедиях деякі білорусізм). Але се все, можна сказати, невільні помилки. За те з усею свідомістю старає ся Гаватович показати, що руська мова зовсім не те, що польська літературна. В загалі руська мова Гаватовича втімково на той час чиста, простонародня, тай на диво богата.

Уже на те одно, аби погодити штучність поетичної форми з натуральністю нашої простонародньої мови, Гаватович мусів порядно попрацювати коло своїх інтермедий. І справді, вони дуже оброблені, і то не лише що до форми, але й що до змісту. Що до остатнього, то звернім увагу напр. на те, як торгують ся селяне в I-шій інтермедії. Се живцем узято з дійсности, але показано в поетичній формі. Або напр. такі пишні вирази приятельства межи нашими селянами: „брате, я иду с тобою, ти иди зо мною“. І таких побутових сценок та чисто народніх зворотів у Гаватовича ціла купа. Гаватович такий совісний у студіюваню дійсности, почуте її в него таке сильне, що, маючи, як ми бачили с тексту „Трагедії“, махлерство, се б то те, що виробляють в інтермедиях збиточники-селяне, за гріх, що йде від чортів і веде просто в пекло — він не виводить в інтермедиях акторів-чортів, навіть не вказує на їх пружини в тім, що виводить ся на сцену, а ледви натякає на те (устами Стецька, I, 95, 98—100, котрий не знає, чи лихо его йде від біса, чи від лихих людей, чи від бога); в II-гій же інтермедії Гаватович усуває все фантастичне з реального життя своїх персонажів у сні (оповідання про небо й пекло), при чому навіть не жахає ся гуморизованя з неба — зовсім як у наших народніх оповіданях про подібні річі. Очевидячки, подібні оповідання, а може й вірші про небо та пекло існували серед нашого народу за часу Гаватовича, і він узяв із них чимало до своїх інтермедий, але знов обробив те поетично.

В результаті — інтермедії Гаватовича вийшли такі живі, і по формі, і по змісту, що їх, лише з деякими поправками в мові, можна грати с користю ще й тепер. А се чейже найкращий доказ їх літературної та артистичної вартости.

Як зазначено на титуловій картці книжки, „Трагедия“ Гаватовича з нашими інтермедиями, була відіграна в Камінці 1619 р., на ярмарку, в день сьвяткованя смерти Івана Хрестителя (мабуть по латинському рахунку, се б то 29 серпня). В дедикації книжки Гаватович подає про се дуже цікаві подробиці.

Ось та дедикация:

Jásnie Wielmożney á Miłościwey Pániey, P. Reginie z Fulsztyna Zolkiewskiej, Kanclerzyney a Hetmanowey Wielkiej Koronney, Barskiej (,) Kałuskiej, Kamionackiey etc. etc. Starosciney. Pániey á Dobrodźieyce mnie wielce Miłościwej.

Powinność káždego człowieká Chrześciańskiego | y wyznawce prawdziwego wiary Świętey Kátolickiey | między rzeczami inszemi tę naprzednieyszą bydź rozumiejąc | Jásnie Wielmożna á mnie Miłościwa Páni: áby prze zeń Pan Bog Wszechmocny | y w Świętych swoich był chwalony | y wielbiony | (gdyż na to práwie od Páná Bogá rozumem iest opatrzony | á rzeczy wszystkie stworzone wołaią na niego | áby ná nich znał moc Páńską | á chwałę iemu oddawał | przeto ia w sławnym miasteczku W. M. moiey Miłościwey Pániey á Dobrodźieyki | ná to wystáwiony | ábym tę chwałę Páńską | wprzod | w dziateczkach mnie poruconych rozmnażał y rozszerzał | á potym ábym w náukách ich wczéiwych czwiczyl: wszystko stáránie moje obrociłem ná to | áby nie tylko to osobnie w szkole | ále też iáwnie | dziać sie mogło: Ná ozdobienie tedy zacnego tego Miasteczka W. M. moiey Mćiwey Pániey Kámionki | y ná pokazánie porządku w nim wszelákiego (wziąwszy sobie zá pobudkę | wielką á szcudrobliwą láskę W. M. moiey Mćiwey Pániey. y iego Mći sámego Páná á Małżonką W. M. Kánclerza y Hetmáná wielkiego Koronnego | ktoráś W. M. mnie Miłościwa Páni | sam będąc pokázać raczylá | á niechcąc v siebie tego táic | wystawiłem sam ná iármárk przypadájący ná dzień Janá S. o tymże przedziwnym przesláńcu Bożym trágedią; albo wizerunk śmierci iego: ktorá máluczka pracą moię aby sie ladáiáko nie obracála | pod opiekę y obronę W. M. moiey Mćiwey Pániey á dobrodźieyki puściwszy | życząc tego vprzeymie ábyś W. M. moiá Mćiwa Páni ácz nie z widzenia¹⁾ ále czytánia wćieszona bylá. Z nią sie pilnie do láski W. M. moiey Mćiwey Pániey á dobrodźieyki oddaie. Z Kámionki názáiutrz po s. Janie.

W. M. moiey Mćiwey Pániey á dobrodźieyki

Nánizszy słuźebnik.

Jákub Gáwátthowic Náuk wyzwoloných Bákálarz.

¹⁾ В оригіналі — звидzenia.

Із сеї дедикації виходить, що то була старостинська (властиво королівська) Камінка, се б то Камінка Струмилова — наше теперішнє повітове місто в східній Галичині. Камінка ся заснована, с правом маґдебурським, Юриєм Струмилом іще в XV ст. Вже в кінці XVI ст. Камінка Струмилова була значним місточком: мала 13 цехів (кушнірів, шевців, ткачів, ковалів, шихтирів, слюсарів, боднарів, рибалок, мечників, ситарів, пасамоніків, столярів, токарів), вироблювала вино, с котрого мито йшло на платню за напругу мурів і укріплене міста, мала склад соли в Дрогобича т. и.¹⁾ Від 1606 р. Камінка Струмилова належала до Станіслава Жолкевського (сина) та его жінки Регіни, і то яко спільне доживоте²⁾. Іватовича ми застаємо тут народнім учителем. Яко учитель він чув ся обовязаним ширити хвалу божу й „*nauki uczciwe*“ і старав ся робити се з усіх сил не лише приватно, у школі, для дітей, але й публично, для ширшого загалу, бо не хотів ховати про себе те, що знав і про що написав, тим більше, що властителі Камінки Струмилової, Жолкевські були для него щедрі; особливо щедрою показала ся для него Регіна Жолкевська, бувши в Камінці. Через те, Іватович бажав визначити її місточко і виставив свою „Траґедию“ перед здвигом народа на ярмарку, в тім числі й перед панами-шляхтою, — як ми бачили с прольоґа. Сам Іватович очевидно був режисером і мабуть грав головні ролі (Івана Хрестителя та селян-махлярів), инчі ролі грали певно: его школярі (як видно з уваги в тексті „Траґедії“ про „*chłopią*“, що танцюють перед Иродом), а далі ремісники, а може й селяне, при чому жінщини певно грали молодці. Осіб треба було зо 30, коли хор представляла одна особа, а коли се був справді хор, збір людей, як у грецьких траґедиях, — що можливо, — то й більше. Штука мусіла зроби́ти на публіку вражінє — звісно, не однакє на поспільство та „*szlachetnych gości*“, — тим більше, що Іватович брав ся за се з великим запалом і совістністю (вони визначали всю его діяльність). Але ему було сего за мало: він не хотів, аби его „невеличка“ літературна праця „*ladaiako obracała się*“, то віддав її під опіку й оборону Регіни Жолкевської тай надрукував, бажючи головно зрадувати Регіну Жолкевску

¹⁾ Słownik geogr. Królestwa Polskiego, Варшава, 1882 під К. ст. 783 і 784.

²⁾ Aug. Bielowski, Pisma Stan. Żółkiewskiego, Lwów, 1861, ст. 179 — заповіт Ст. Жолкевського, нр. А, 1606 р.

бодай читанєм, бо вона чомусь не була на виставі, хоть із Жовкви до Камінки їй було близенько.

Дедикация писана зараз на другий день після вистави „Трагедії“; книжка появилася ще того самого року у Львові, на Яворівській передмістї, в друкарні сьв. Миколая (з Камінки Гаватовичеви було до Львова всего 7 миль), — певно, коштом Регіни Жолкевскої.

Якуб Гаватович або Гават¹⁾ родився у Львові 17 марта 1598 р.²⁾ В „Officia Consularia“ міста Львова з 1612—1617 рр. часто згадується Каспар Гаватович або Гават, орґаніст (organiscen) (розумієся, Поляк) і жінка його Анна Вільгельмова; вони мали спільно частину камениці, на Галицькій улиці, під назвою „Вільгельмовска“ (по жінці) і продали ту частину за 666 фльо-

¹⁾ Ідентичність прозвища Гаватович (Gawatthowic, Gawathowic, Gawatowicz) і Гават (Gawath, Gawat) доказана в „Officia Consularia“ (Радницькі акти) міста Львова, що зберігаються в архіві сего міста (там записані різні цивільні справи львівських обивателів), — див. том 24, ст. 102: Honestus Casparus Gawatowicz, і він же в багатьох инчих місцях сих актів названий: Honestus Casparus Gawath (напр. т. 24, ст. 387). Що до самого Якуба, котрий часто сам називає себе Львовянином (Leopolita), то ідентичність його прозвищ: Гаватович і Гават, доказана в актах Ягеллонської Академії, виданих Йосифом Мучковским п. з. Liber promotionum Philosophorum ordinis in Universitate studiorum Jagellonica 1402—1849; тут, на ст. 277 надруковано: Jacob. Gawatowic. (Leop., pleb. Wyznianen.), а плебан Вишнянський сам підписував ся: Якуб Гават, часто додаючи, що він бакаляр „nauk wyzwolonych“ і філософії, так як і в титулі „Tragaedii“. Значить, нема найменшого сумніву, що Якуб Гаватович = Якуб Гават.

²⁾ Kronika miasta Lwowa od r. 1634 do 1690... napisana spólcześnie w języku łacińskim przez X. J. Tomasza Józefowicza, kanonika przy kościele archykatedralnym (рим. кат.) Lwowskim... przełożona przez M. Piwockiego, Львів, 1854, ст. 396, де наведено підпис, виритий під портретом Гавата, що за часу Юзефовича находився тут же в капітульній салі. На жаль, нам годі було перевірити дати народин Гавата (як і инчих, поданих у тій підписі) по капітульним актам, бо відповідних метрик латинської катедрі у Львові з рр. 1597—1615 нема, — десь пропали. Теперішній заряд капітули не міг нам показати й портрета Гавата — не знає, де він тепер. Біографічні відомости, подані в підписі під портретом Гавата, повторяє за Юзефовичем і ks. Sadok Barącz у своїй брошурі „Gawath Jakób. Szkic bibliograficzny, napisał... W Poznaniu, czcionkami i w komisii W. Simona. 1890, м. 8°, до ст. 11 (далі, ст. 12—36 розвідка про Тартаків). Се мабуть відбитка статі кс. Баронча, надрукованої 1889 р. в познанській газеті Warta, N. 803—807, на котру вказує Естрайхер (Бібліоґр. 2-е

ренів 20 д.¹⁾ Отсе мабуть і були батьки Якуба Гаватовича. В усякім разі батьки его мусіли бути бідні, коли не могли его вдержати й просвічувати самі: Гаватович у Львові скінчив лише початкові школи²⁾ і ще хлопцем опинив ся аж у Бережанах, на хлібі Катерини Анни зо Штемберку Костки Сенявської, жінки Адама Єроніма з Грушева Сенявської, підчасного коронного³⁾, де жив (досить нужденно) при одному з домашніх учителів (inspektorów) молодих синів Сенявської: Миколая, Александра та Прокопа⁴⁾, с котрими потому поїхав до Кракова,

вид.). Ми повторяємо тут і те, що вже подав Баронч (але розуміє ся, перевірючи по жерелам). Робимо се через те, що Русини нічогоієнько не знають про Гавата (окрім хіба кількох біографічних дат у сегорічнім огляді р. укр. літератури д. Барвінського для шкіл, дат, поданих нами); тай Поляки, навіть спеціалісти майже нічогоієнько не знають про Гаватовича яко автора „Tragedii“ з нашими інтермедиями. На ідентичність Гаватовича й Гавата ледви натякнуто у Баронча та Естрайхера. У львівськїм міськїм архівї є й рукопись кс. С. Баронча п. з. Katalog znakomitych Lwowian, владжена коло 1884 р., де написано і про Гавата — те саме, що в названій брошурї Баронча, з дуже малими відміннами.

1) Officium Consularis, т. 26, ст. 1712 і відповідний реєстр.

2) Ks. Sadok Barącz, „Katalog znakomitych Lwowian“, ст. 71. — Не знаємо врештою, відки взята ся відомість? може з вірша Гавата „Carmen in gratiam Nicolai et Procopii Sieniawiorum“, котрого ми, на жаль, не могли добути.

3) Письмо кс. В. Пухальського до нас, див. нижче.

4) Про се, і в загалї про відносини Гавата до Сенявської він подав нам докладну відомість у дедикації своєї праці „Usługa Codzienna Marycy“ (Львів, 1647). Дедикована ся книжка Katarzynie z Sztemberku Kostczance Sieniawskiej, Podczaszyney Koronney. Ná Brzeźánách | Oleszycách | Sátánowie ! Miedzybożu | Zynkowie etc. etc. і про мотиви сеї дедикації Гават пише таке (ст. 8): „Bo naprzod nię schodzą mi nigdy z oczu ochotne Dobroczyńności | y szczodrobliwy Chleb Wm. Jás: Wiel: Mił: Pániey | ktorych począwszy od lat ieszcze onych | gdy Náukami się przystoynemi w Zamku Brzeźańskim zabawiali | Świętey pámieci Pánowie Młodzi Trzey Synowie Wm. Jás. Wielm. M. P. Ich Mć Mikołay, Alexander, y Prokop Sieniawscy (довший пропуск, ст. 9:) Od onego tedy ia mowię czasu | kiedy się ieszcze oni Młodzi náukami bawili | nieiákie pomieszkanie przy iednym z ich Inspektorow maiąc | Chleba y Dobroczyńności W. M. J. W. M. P. záżywać począwszy | potym (ст. 10): y Káplánem zostawszy | przez lat kilá przy Zamkowym pierwey ! potym Fárnym Brzeźańskim | Kościołach záżywał (= záżywałem. — М. П.) | y ná ostatek dotąd w residentiey moiey przy Kościele Wiźniáńskim | od lat prawie dwudziestu pewny doroczny Dżiesięcinny dochod z maiętności Wm. J. W. M. P. Po(d)iárkowa | Podsosnowa | Hermanowa choynie záżywam. — Сей цїтат є й у Баронча, але не докладно.

учити ся¹⁾. Вчив ся він, як видно, дуже пильно, бо вже в 1615 р., значить яко 17-літній майже хлопець, здобув собі в Ягеллонській Академії (за деканату Миколая Висоцкого) степенъ бакаляра sztuk і філософії²⁾. Бачить ся, зараз після того Жолкевські покликали его на учителя до своєї маєтности Камінки Струмилової, в східній Галичині, де він, як ми бачили, в 1619 р., яко 21-літний молодець, виставив свою „трагедию про смерть Івана Хрестителя“ з двома русько-українськими інтермедиями. Та зараз на другий рік у его долі зайшла переміна: тоді погиб у битві під Цецорою Ст. Жолкевський і ранено тяжко его одинака, молодого ще, Яна (що й помер опісля від сеї рани, у 1633 р.). Подія ся, очевидночки, захитала становище Гаватовича в Камінці Струмилової і взагалі помогла вибити его з дотеперішньої дороги. Він знов іде під протекцію Сенявської, на руках котрої він, можна сказати, зріс і котра, яко дуже набожна людина, мусіла намовляти его, аби він подав ся на духовну карієру, певно обіцяючи ему з гори посаду. Гаватович так і зробив; у 1622 р. 14 мая він висвятив ся на латинського ксьондза³⁾ і від тепер жите его пішло гладко. Що він покинув свою діяльність у первістнім напрямку, се розуміє ся само собою; додати треба, що він покинув і своє дотеперішнє прозвище: Гаватович, так мов би хотів (а може й мусів!) замести сліди своєї діяльности під сим прозвищем. Від тепер він уже тільки: Гават аж до самої смерти...

Зараз після висв'ячення Гават вертає ся до Сенявської, до Бережан, де ксьондзує з разу в замковій каплиці Сенявских, а потому в фарнім костелі⁴⁾. В Бережанах був Гават пробощем до кінця 1628 р., після чого та сама родина Сенявских дає ему одну з найбогатших латинських парафій на Русі — в Вижнянах⁵⁾, що заснована що в 1400 р. та існує й тепер

¹⁾ Кс. Sadok Barącz, „Gawath Jakób“, ст. 3 — те-ж не знаємо, відки тут узято відомість про те, що Гават поїхав до Кракова з Сенявскими, — але вона зовсім імовірна.

²⁾ Statuta nec non Liber promotionum Philosophorum ordinis in Universitate studiorum Jagiellonica ab anno 1402 ad annum 1849. Edidit Josephus Muczkowski Bibliographiae Professor et Bibliothecae Universitatis Praefectus. Cracoviae Typis Universitatis, 1849, ст. 277.

³⁾ Юзефович, Kronika miasta Lwowa, ст. 396, — підпис під портретом Гавата. Пор. Баронч l. c.

⁴⁾ Див. вище виписку з „Usługi Codziennej“.

⁵⁾ Баронч у своїй брошурі (ст. 3) каже, що се була ему надгорода — але не каже, за що. Мабуть се стало ся по-просту по давній знакомости та через те, що Гават був ревним св'ященником.

(Вижняни в Перемишлянському повіті, почта Куровичі, недалеко Львова).

Про жите Гавата в Вижнянах ми маємо цінні подробиці від теперішнього плебана Вижнян, кс. Вацлава Пухальського, вибраний ним із місцевих парафіяльних актів¹⁾.

Плебаном Вижнян став Гават у 1629 р.²⁾, і то в січні³⁾. Про доходи сучасної Гаватови Вижнянської латинської парафії можна судити по тому, що процесуючи ся в 1650 р. з Миколаєм Єронімом Сенявським, сином Адама Єроніма та Єлисавети з Потока Потоцкої (доньки Ревери Потоцкого) за десятину костельну із двох сел: Підсоснова і Під'яркова (власности перед тим Катерини Сенявської) за 1648 і 1649 рр., Гават числив собі 2000 гривен польських, і процесував ся за те „остро“ — видно, що вже полюбив був мамону. В 1669 р. він процесує ся з Мартином Грабянкою з Панкравиць, сином те-ж Мартина, за спуск ставу, с котрого належало ся йому 1000 злп. А сел до Гаватової парафії належало аж 19⁴⁾. Про те, що Гават був багатий і промишляв між инчим, позичаючи гроші на проценти, свідчить факт, що в 1649 р. він позичив Станіславови й Ретіні Ковальським, стольникам львівським, 4500 злп. на 8%. У 1651 р. его дохід з парафії ще побільшує ся. В тім році его заходом обновлено Вижнянський костел і місцеві дідичі Мартин Грабянка та Єронім і Андрей Куропатніцкі (брати) підбільшують дотацію для костела. Акт із сего року називає Гавата вже львівським каноніком (певно, почесним). У 1653 р. Гават був ще й плебаном Білки шляхецької; тоді-ж его йменовано і „nadliczbowym“ каноніком рим.-кат. капітули у Львові⁵⁾. Вижнянським плебаном був Гават до 1669 р.⁶⁾, після чого очевидно переселив ся до Львова на стало, яко ірєміяльний канонік.

1) Письмо кс. В. Пухальського до мене в 4-ого марта 1899 р.

2) Письмо кс. В. Пухальського.

3) Див. далі титулову картку „Kazania“ Гавата на похороні пані Єлисавети Важинської, де зазначено, що Гават, яко Вижнянський плебан, мав проповідь на її похороні 18 січня, і що вона вмерла 4 січня 1629.

4) Тепер належить до Вижнянської латинської парафії 13 сел, разом душ лат. обряду 3000, с чого в самих Вижнянах 357. Теперішні Вижнянські греко-католики (Русини), 435 душ, належать до гр. к. парафії в Печенії. (Див. Шематизми).

5) Ся остатвья відомість добута мною, через посередництво кс. інфулата Заблоцкого, з актів лат. капітули у Львові; всі инчі відомости вв'яті с письма кс. В. Пухальського.

6) Письмо кс. В. Пухальського.

Живучи в Вижнянах, Іават пильно працював на літературному полі. Вчисляємо тут усі інші его літературні праці, окрім „Трагедії“, в хронологічному порядку, описуючи їх, по змові, докладно й подаючи декуди замітки (свої чи бодай чужі) та виписки.

(1619). Carmen in gratiam illustrium fratrum Nicolai et Procopii Sieniavium, dum ab extera gente reduces venirent. Impressum in suburb. Javoroviensi apud S. Nicolaum A. 1619, 4° (Див. Естрайхер, Бібл. 2-ге вид.), — але сеї вірші ми не мали в руках і не знаємо сказати навіть, чи вона вийшла перед „Трагедією“, чи після неї.

(1629). Kazanie Ktore, Ná pogrzenie szlâchetney Paniey Mci P. Elzbiety Wazynskiey Dniâ czwartego Stycznia zmarley | á osmnastego tegoż Miesiącá w Kościele Wiznianskim Roku Páńskiego | 1629. pochowaney Miał X. Jakvb Gawath Leopolda Pleban Wizniánski. Z dozwoleńiem urzędu Duchownego. We Lwowie W Druk: Janâ Szeligi, Jê Mci X. Arcybiskvpa Drukárzá. Готицьким письмом, мале 4°, карток, нумерованих буквами в низу, 26, с чого 4 передмови (більшим письмом), 19½ проповіді і 2½: Thren Albo załosnych Bratancow Ich Mości PP. Pana Michała, y niegdy sławney pamięci Pana Marcina, Moszyńskich zmarley Jey Mci P. Elzbiety Wazynskiey Rodzonych, Dziateczek, Studentow Lwowskich, ostátnie nad grobem, Ciotki swoiey Pozegnanie. Передмова присвячена: Szlachetney a Mciwey Paniey Jey Mci Paniey Elzbiecie Dzierkownie Moszynskiey Pániey swoiey Mościwey. — Книжка повна вченої бомбастики, клясичної й біблійної, робить, як уже завважав Баронч, дуже прикре вражінє. Вбираємо з неї кілька речень... „świeca wielkich Cnot szlâchetney Ważyńskiey | acz przez Smierć zadmuchniona | odemnie iednák przy pogrzenie iey kazaniem moim wzniecona | á teraz piorem rozpalona... (передмова, картка 3, зверху). „Była względem Małżonká swego nâzwána Wazynską. To nazwisko iáko od poważenia y poszanowánia ludzkiego słusnie iey służy. Jáko ná obie stronie | y wszytkich prawie poważála sobie wielce | y wszysecy iá wielce poważáli, szánowali, rzecz świadoma: mowić o tym nie chcę. Ale iż to słowo Ważyńska | coś od wáżenia brzmi | albo od Wagi | o iuz mi tu Jobem iednym szlachetna Ważyńska się pokazuje“ (Kazanie, ст. С об.). „Była ná ostatek z Oyca swego nâzwána Moszyńska. A to co za nazwisko? Kaletkę owę w ktorey piędzde chowamy: Ruś pospolicie nâzywa moszenką. o iako taka Moszenką była Moszyńska | pełną piędzdy Cnot przewybornych swoich | ktorými v ludzi dobre zachowanie | á v Boga dobre mienie sobie kupowála“ (Kazanie, ст. С ij). Не ліпші й вірші в Thren’i.

Ось на пр. як ляментує Jan Moszynski :

O Śmierci nie wzyta | w Bissurmánskie kráie
 Czemuś ráczey nie wpádlá? nie cne obyczáie
 Byś ostrą kosą twoią srogo wygubilá |
 Y wszystkie pary ludźi męźnie rozdzielilá.
 Tám dokázować było Męztwá okrutnego ;
 Záżyć mieczá tám było | tak oboiętnego
 By od Cesarzow pádli srogo Wezerowie |
 By od Zon wyginęli Bissurmáńczykowie.
 Niżes tu oderwála od smętney Rodziny
 Człáchetną Ciotke naszą | bez wczesney godziny.

Екземплярів Kazania є у Львові 2 : в бібл. Осс. (ч. 4.780) та університетській. Згадка про „Kazanie“ : Естр. Бібл., Maciejow. Piśmienn.

(1640). Szkoła cierpliwości. 1640, 40, віршом (Juszyński, Dykcjonarz poetów polskich I, 84, цит. Естр. Бібл. 2-ге вид.). Кс. Баронч каже, що вірші нічого собі, мова дуже гарна (Gawath Iakób, ст. 8).

(1642). Rosocoronetum Marianum varia pro varietate temporum Rosaria et Coronas, Deiparae Virginis ergo adornandae, nec non adornandae complectens. Cum septendiali penso, atquae paruis pronomini-bus Jesus et Maria, et de Conceptione Virginis immaculata officiolis. Authore et collectore R. Jacobo Gawath artiū ac philos: bac: in archidiaec: Leopoliē. Parocho Wiznianen. Cracoviae, Typis Stanisla Bertulowic, 1642, 12°, нenum. карток 376 (арк. А — Н₈ + А₁ — А₈). Дедик. Алекс. Тшебеньському, перем. єпископови. Містить молитви і Sententiae (гимни) віршом I—XXI. (Естр. Бібл. 2-ге вид.). Сею книжкою Гавата, як каже кс. Баронч, „Polacy bardzo się lubowali, gdyż nam przekazali zaledwie kilka egz. i to niekompletnych“ (Gawath Iakób, ст. 8).

(1645). Zwierciadło Dvchowney łaski, To iest: Dżiwne Cudowney Pánnie, Zakonnicy, y Xieniey Reguły Benedykta S. Zakonníc w Oetilstetynie, w Sáskiey Ziemi Mechtildzie S. W vstáwiczney Bogomysłnoscі trwáiącey niebieskie Obiawienia. Do dostápienia doskonáłości Chrześciáńskiey bárzo pożyteczne Ná pięć Części rozdzielone. Z przydatkiem O Zywoćie y Śmierci Giertrudy S. rodzoney teyze Mechtildy S. Siostry | y z Zywotem sámey Mechtildy S. nowo wynáleżionym. Przez W. X. Iakvba Gawatha, w Archidiaeczezyey Lwowskiey Plebana Wizniáńskiego, z Łácinskiego ná Polski ięzyk przetłumáczone. We Lwowie W Drukárni Colleg: Societ: Iesv, v Sebástyaná Nowogorskiego Roku Páńskiego | 1645. Усе готиком, окрім передмови. 4°, сторін: 12 передмови (нenum.) + 400 + 19 нenum: Regest Rzeczy osobliwych, ktore się w tych Xiazkách wynáyuđiá + 3 нenum: Omyłki ták maia byđź

poprawione, — разом сторін 434. На обороті титулової картки вірш Na Zacny Kleynot Wielmoznych Ich M. M. PP Daniłowiczow. Передмова: Przewielebney Pannie Iey Mosci Pannie Dorocie z Zvrowa Daniłowiczownie, Woiewodzance Rvskiey, Zakonnic Reguły Benedykta S. Conwentu Lwowskiego przy Kosciele Wszystkich Świętych Xieniey. В тексті передмови (ст. 3) пояснено, що перекладчик: podiał się chętnie miley tey zabávki — „za powodem y perswázyą Spowiedniká Wielobnego Zgromádzienia Zakonnic Benedyktá ś. pod Regimentem W. M. moiey Mościwey Panny będących“. Датована передмова 2 серпня 1645, а підписав ся на ній Іват: W. M. moiey Mciwey Páńny Bogomodlá, Naunížszy“. Переклад даний був до цензури духовної ще 1644 р. і potwierджений нею 22, 23 і 27 листопада того року. В тексті передмови (ст. 8) згадує Іват про одного свояка Дороти, Станіслава, воеводича руського, що в р. 1634 був „kawalerem“ при Владиславі IV і „роки Páństwa Moskiewskiego, y Tátarskich Ord dżikich stawać będzie, niezapomniany zostanie, że świtnym sstał się też Zwierciádłem | na podobienstwo Dziáda swego Iáśnie Wielm: P. Stánisławá Zólkiewskiego Cánclerza y Hetmána Wielkiego koronnego |, w ktorymby wszyscy Synowie Koronni pilno przeglądaiąc się doyrzeć mogli, iáko słodka y kosztowna rzecz iest zá Oyczyznę y Wiare S. Kátholicką z rąk Pogańskich vmierác“.

Екземпляр Zwierciadła є в бібл. Осс. під ч. 4.785. Згадка; Естр. Бібл., Encykl. Orgelbr. IX, 665; Maciej: Piśm. III, 730; S. Barącz w czasop. Warta 1889, N. 803—807, его-ж: Gawath Iakób, ст. 8).

(1647). Usługa Codzienna większa Przeczystey Bogarodzicy P. Maryey przez rozpamiętywanie swiąt rozrządzona. Na polskie przez X. Jakuba Gawatha przełożona. We Lwowie W druk. Coll. S. J. u Sebast. Nowogorskiego 1647. (Дасмо сей титул із писаної картки екземпляра в бібл. Осс. ч. 4.784; порівн. ks. S. Barącz, Gawath Iakób ст. 8, Естрайхер, Бібл. 2-ге вид., за Jocher'ом 6815). Усе готиком, окрім заголовків і цитатів із св. письма, мала 8°, ст. 30 нenum. + 509 (і оборот: Омыłki niektore) + 2 нenum. З перших 30 сторін є передмови до Свнявскої (котрій присвячена книжка, див. вище) сторін 16, далі йде Przedmowá do Czytelniká сторін 9, тут на ст. 9: Approbatio Leopoli, 23 Nouembr. Anno D. 1646, потому ще три сторони Przestroga dla Czytelnika.

Екз. Krasinśk., Оссол., варш. унів. Згадка: Естр. Бібл., Jocher 6815, опис у ks. S. Barącz „Gawath Iakob“ ст. 8—9.

2-ге видане 1691: Vsluga codzienna Náswiętszey Bogárodźice Pánnie Maryey dla Bráctwá Násłodszezo Imieniá Oney stáraniem à kosztem Gorliwego cći y chwały Imieniá tego promotora do prásy drukarskiej w Wilnie podáno. A pod Imieniem y obroną Náiaśnieyszey Królewicowej Polskiej, ku záżywaniu Bráci y Siostróm Bráctwá tegosz nowo na świat wychodzącá. W roku 1691 miásiacá Octobra dnia 9. Zá pozwolenim (tak) stárszych. W drukarni Franciszkanów Wileńskich, 8°, kartok neunum. 8 + st. 591. Під дедикацією „do Naj. król. Jadwigi Elźbiety Amelii X. Neoburskiej“ підписав ся X. Mikołaj Słupski, кажучи, що тільки передрукував **книжку** „jednego kapłana przed laty wydaną“ Екз. є в бібл. Ягел., Красіньских, варш. унів. (Естр. Бібл. 2-ге вид. під G.).

3-те видане 1693: Officium albo usługa codzienna przezczystey Bogarodzicy Panny Maryiey przez rozпаміętywanie Swiáť iey chwalebnych, godzinami przez tydzień codziennymi na podobieństwo godzin kapłańskich rozporządzona y też co swiáťa Yey własne iako ie według Kalendarza Rzymського kościoł swiáťy swiáťci. Przez W. X... Plebana Woznianskiego... w R. P. 1647 wydane. Potym w Wilnie Typis Franciscanis a teraz trzeci raz w Wilnie Typis Academicis Soc. Jesu, Anno 1693, 8° k. 15 st. 416 з рисунком. Перед титуловою карткою стоить передмова і przestroga autora do Czytelników. Екз. є в бібл. Красіньских і варш. унів. (Естр., Бібл. 2-ге вид.)

„Usługa codzienna“ складає ся з псалмів, молитов і наук, то прозою то віршом. Вірші, як завважав і Баронч, тим гірші, що Гават мусїв силувати ся, аби ініціяли чи всіх стрічок під ряд, чи бодай перших стрічок поодиноких строф давали скрізь імя „Marya“. Випикуємо, с першого виданя (ст. 189) вірші на „Zwiastowanie P. Máryey“ :

Máiąc przebieżenie nocy |
 A záś swiáťłem ránnym oczy
 Vweselone: do ćiebie
 Panno wynosimy siebie.

Abyś vprośić raczyła |
 V Páná ktoremus miła |
 By spędził wszystkie pokusy |
 Co nászey chcą szkodzić duszy.

Rzeczy też dnia dźisieyszezo
 Niech idą z sercá czystego |
 Byzmy nic złego nie ználi |
 A Bogu winną cześć dáli.

I niech nam Chrystus przybędzie |
 Syn miły twoy | aby wszędzie
 Światłem dąru niebieskiego |
 Twarzy oświecał każdego.

A to day Oycze łaskawy |
 Coś z Synem Bog wiecznie prawy |
 W Duchą Świętego iedności |
 Przy ćci Pánieńskiej godności. R₇ A.

Не вважаючи на бездарність і страшенну нудоту сеї праці Гавата, Поляки звернули на неї найбільшу увагу, — про се свідчать аж три її виданя.

1648 Posel Boskiej Łaskawosci, Albo Wielkich Łask Duchownych | Przedziwney Pánnie y Zakonnicy Reguły Benedikta Świętego Gertrvdzie S. Bogomyślnością wielce sławney Obwieszczenia. Wszelkiego stanu łudziom, do gorętszey się, w miłości Bożej záprawy, bárzo pożyteczne. Piącią Części tey Xiążski opisáne. Przez W. X. Jakvba Gawatha, w Archidiaecezyey Lwowskiej Plebaná Wiznianskiego, z Łácin-skiego ná Polski ięzyk przetłumaczone. We Lwowie W Drukarni Colleg: Societ: Jesu, v Sebástyaná Nowogorskiego | Roku Pánńskiego | 1648. Більше 4°, сторін: 8 невум. + 579 + 9 Registr + 2 Omyłki. Approbatio 16. Nouemb. 1647. Деликация: Прzewiełbney w Chrystusie Pánu Pánnie, Iey Mości Pánnie, Dorocie z Zvrowa Daniłowiczownie, Zakonnicy Reguły Benedykta S. Conwentu Lwowskiego przy Kościele Wszystkich SS. Xieniey, Tákze Wszystkiego tám Zgromádenia pod Regimentem Iey Mości będącym Wielebnym Zakonnym Pannom. — Усе прозою.

В передмові Гават каже, що взяв ся за сю працю через те, що его переклад *Objawień Cud. Mechtildy* був прийнятий вдячно названою вище Доротою Даниловичівною та всіми сестрами сего монастиря. Гават виступає тут яко ревний польський патріот, прихильник польської костельної літератури, при тім нарікає на час „ták bárzo w miłość Bożą, w nászey Ouczynie opieszalı“. Супроти сего він дуже підносить змаганя Дороти Даниловичівни для набожности й книжок костельного характеру в польській мові. Даниловичівна родом Русинка та ще й князівна!

Екз. є у Львові 2: в бібл. Осс. ч. 4.781 і в універс.

(1661). Pokazanie iawnney omyłki Starego kalendarza w święceniу Wielkieynosu. 1661. Брошурка. Се певно один із тих „traktacików“, до котрих Гават видав „Svpplement“, — див. далі. Заголовок сеї наве-

дений у вступі „Supplement'y“ і через те ми єго приписуємо Гаватови — се річ певна.

(1664). Kalendarz stary omylny y niepewny. Iz Obserwantow swoich barzo często omylnie Wielkanoc święcić sprawuje, y w co innego dla tych omyłek wprawuje, co było y przeszłego roku 1663 y terazniejszego 1664 będzie, krótka demonstracya. Z pozwoleniem Urzędu Duchownego. Drukowano we Lwowie-R.-P. 1664, 4°, ст. 24, готиком (Естр. Бібл. 2-ге вид.). Естрайхер каже, що се виданє є в бібл. Осс. у Львові, але се хибно.

(1665). Supplement Dwom Traktaćikom. o Kalendarzu Starym omylnym y niepewnym | którym Jaśnie się dowodzi | ze Stárego Káalendarzá Obserwantowie | powinniбы w káżdym Mieśiácu całego Roku Wielkanoc swoię | czasow y lat pewnych odpráwować | ieśliby do popráwy pewney | y nieomylney | Nowego Káalendarzá nie przystąpili. Wydany Przez W. X. Iakvba Gawatha Kánoniká Lwowskiego. Z pozwoleniem Vrzędu Duchownego. We Lwowie Roku Páńskiego, 1665. Латинкою, 4°, ст. 2+45. Екз. в бібл. Осс.

Тут цікавий мотив за увією, на ст. 31: „Bo w vszy swe, — каже Гават, — słyсzałем znácznego Páná Kátolika iednego mowiącego á co nam po Vniey, bo muśielibysmy Popki násze w dobrách nászych ták ćićić, iáko y Xięzą naszą ćićimy, któž by nam tedy z listy zá kilkánaście mil biegал, álbo y ná powozy lub po Winá na sklády, lub ná insze iákiekolwiek iezdził? Popkow ёі to nászych powinnośc zеby insza od poddáných Pánszczyzná swym trybem szlá: Przeto cy dobráz to, ták sub ferula bydzь vbogim Swieszczennikom Graeckim w máiętnościách Pánow swoich? cy nie lepszaby ex isto iugo otrząsnáć się, y eandem im z káplánámi Kátolickimi mieć Autoritatem...“

Подасмо відси ще анекдот за „руську і ляцьку віру“, що трохи нагадає давнього автора наших інтермедій. „Ná Vkráinie nie daleko bialey Czerkwі w pewnym Miásteczku Hawryło nieiaki kilkom Sásiádom cos znácznego był porwał, że go тез zá to kazano zá Miásto wyprówadzić áby był ná trzech дэbach Astrologiem zostал; y gdy iuz ná ostátnim drábinы szczéblu stánал, Podstarości táмeczны, który tylko sam ieden Lach álbo Kátolik мiedzy kupá ludzi przy тей справі бэдáцеy был, rzeknie mu; Hawryło nieboże, pomni ná Duszę swá à nie zágubiay iey, y rzecz tylko szczýrзе, Ze ia блédliwey wiáры одстéпуіє, à w práwowierney Kátolickiey wierze vmieráć chce, á tak zbáwisz Duszę swoię: Co vsłyсzawszy Hawryło zawoła ná Popá, Báteyku, czy czuiesz szczo mini Pan rádyt? Swieszczennik zás rospektuiáć ná Páná,

odpowie mu. O Hąwryło, Hąwryło, Pan harast howorit, àleś ty czołowik prosty à Wirá Láckaiá premudraia, y wielmi wysokaia, to ty Wiry swoiey odstupiwszy, Láckoiey nie dostuplisz, ni dosiężesz, to, ni ty Lach, ni ty Ruśin, idysz ták koli idesz: y ták Hąwryłá Duszá poszlá niewiem do iákiego Bogusza (ст. 42—43).

(?) Terror Cleri totis, illi, cordium medullis apprehendendus nec non iugiter ruminandus. Ex libris Reuelationum S. Birgittae (sic) viduae, regni Sueciae et Poloniae patrone per Jacobum Gawath. Canon. Leop. excerptus et Superiorum permissu editus. Без місця друку і року. Львів, 8°, карток венум. 18, сигн. А—С₂. (Естр. Бібл. 2-ге вид. тут сказано, що-екземпляр є в бібл. Оссол., але се теж хибно). І сего видання ми не бачили. Кладемо его на кінці на тій підставі, що в титулі є згадка лише за каноніцтво Гавата, а нема за Вишнянське плебанство, як се є майже в усіх тих працях Гавата, що опубліковані ним від 1629 до переселеня его до Львова.

До сего треба ще додати історичну записку Гавата з 1672 р. по польськи, про котру скажемо зараз. Се була его остатня літературна праця.

Як бачимо, то з „Трагедією“ Гават опублікував 13 своїх літературних праць — по найбільшій частині костельного характеру; с того 8 оригінальних, 3 перекладені з латинського, 1 по части оригінальна і 1 винята з більшого латинського твору і передрукована. 3 оригінальних праць Гавата 3 написані віршом (2 польським, 1 латинським), 5 прозою. Про неоригінальні праці Гавата нічого й казати, тай оригінальних не варто докладно розбирати, бодай для нашої цілі; деякий інтерес мають анекдоти й т. и., чого тут є не мало, та мова польська майже скрізь досить гарна (на ній видно по части вплив ручини). В загалі про всі літературні праці Гавата в польській мові (з виїмком історичної записки) треба сказати, що вони немов випереджують у польській літературі вік її макаронізму та панетіризму.

Окрім літературної діяльності Гавата за плебанства в Вишнянах, треба піднести ось що:

Підчас облоги Львова Б. Хмельницьким 1655 р., Гават був у Львові і, коли перше посольство міста до Хмельницького 15 жовтня не поведо ся, Гават був одним із тих „славніщих достойників міста“, котрі з власної волі пристали до попереднього посольства, аби ще раз піти до Хмельницького — просити его покинути облогу. Ті достойники були: львівський гр. к.

єпископ Арсеній Желіборський, kanonik nadliczbowy Як. Ґават, підкоморій Петро Ожґа, конзулі міста Мартин Анчовський і Якуб Дольчинський та два єзуїти незвісного імені. Сим разом Б. Хмельницький, прийнявши посольство з великими почеснями, згодився покинути облогу Львова за малий викуп¹⁾. А в тім, тут заважив найбільше руський єпископ, котрому Хмельницький був особливо радий.

Далеко більшу ролю відіграв Ґават, вже яко звичайний канонік, підчас облоги Львова Турками в осени 1672 р. Він сам описав ту облогу в письмі до біскупа Кориціньського у Кракові (по польськи), а 20 років після смерти Ґавата дістав той опис канонік Юзефович і помістив его в своїй „Kronice miasta Lwowa“ (ст. 307—320), називаючи при тому Ґавата „nieposzlakowanej wiary karłanem“. З переляку перед Турками, зі Львова повтікала була більша частина людей (за великим викупом, що брав від них губернатор); повтікали навіть конзулі міста, окрім Зіморовича, Гонсьоровського та Яна Соммера (хорого), повтікали і всі достойники латинської катедрі, окрім двох каноніків: Ґавата та ще одного. В місті лишила ся ледви $\frac{1}{3}$ людей — самі бідні та хорі. Ґават справляв годі важкий уряд адміністратора (Surrogat'a) архидиєцезії та дуже ревно заняв ся увільненем Львова від Турків: він додавав відваги обложеним (навіть радним міста, котрі були в роспуці), сам уладив публичну церковну відправу для відмоленя облоги, а головно збирав золото й срібло на викуп і 1-го жовтня сам добровільно пішов з депутациєю Львовян до турецького табору, годити ся з башею за викуп. Баша домагав ся 80.000 дукатів, і депутатів, межі ними й Ґават вернули ся в місто в сльозах, бо такої суми годі було добути в цілім місті. Почали силою стягати гроші на викуп від бідних, бо духовенство й шляхта не хотіли дати нічого, — тільки Ґават видав був на викуп одну бочку срібла з архикатедрального костела, але баша не хотів брати срібла і срібло се заставлено у Вірмен²⁾. Таким чином у 1672 р. Ґават зробив велике горожанське діло, котре підносить і напись на его портреті.

¹⁾ Юзефович, Kronika miasta Lwowa, ст. 196. Пор. Barącz l. c.

²⁾ Юзефович, Kronika miasta Lwowa, ст. 307—320, 396; Зубрицький, Kronika miasta Lwowa ст. 425—6; ks. Sadok Barącz „Gawath Iakób“, ст. 5 і 6.

Яко канонік був Гават головою Братства Божого Тіла при архикатедральнім латинським костелі у Львові). Помер 17 червня 1679 р.²⁾, записавши тому костелови 1000 злп.³⁾ Юзефович — теж канонік львівської рим.-кат. капітули — записуючи в своїй хроніці смерть Гавата, називає його „мужем звісним із богатых праць і великих заслуг у нашім (архикатедральнім) костелі тай в цілій Архидиєцезії“, „з наук і набожности дуже славним“. „Аби тим краще вкорінити память про него в потомстві“, Юзефович наводить не раз уже цитований нами підпис під його портретом, завважуючи про сей портрет, що він дуже вірний⁴⁾.

За процент від грошей, записаних Гаватом латинському архикатедральному костелови у Львові, правили за його душу що року поминальне набоженство в тім костелі ще в часи Юзефовича⁵⁾, і правлять і доси⁶⁾.

В своїй прекрасній статі про походжене сюжетів інтермедий Гаватовича, пок. М. Драгоманов, не знаючи хто такий їх автор, а тільки догадуючи ся, що він католик, завдає таке основне питанє: „чи була у Гаватовича в руках польська редакція *Ulen Spiegel*'а, чи просто німецький оригінал? Рішинець сего спеціального питаня був би інтересний, яко полекша в рішинцю загального питаня, дуже інтересного для історії культури, а то: чи була Польща та її культура доконечним мостом для культурних впливів Заходу на Україну, а через них і на Великоросію, чи західно-руська культура черпала і безпосередно із західно-європейських жерел, напр. в сій пригоді з германських? („Найстарші руські драматичні сцени“, ст. 195).

1) Юзефович, ст. 396 (напис на портреті). 2) Ів. (напис.) 3) Ів.

4) Юзефович, *Kronika m. Lwowa*, ст. 396. Пор. кс. Баронч І. с.

5) *Ibid.* Процент той виносив за часи Юзефовича 70 злр. у рік.

6) Тепер те набоженство править ся 6 н. ст. червня. — А в тім, імя Гавата було тут забуто: в „Аннїверсарію“ (списі тих, за котрих править ся що року набоженство) він фігурував яко „Galath“ чи якомсь так; поправлено се, як треба, аж тоді, як ми звернули увагу на Гавата в капітулі...

На підставі фактів, наведених ув отсій розвідці, можна покласти се питанє трохи инакше і розв'язати его в сій спеціальній пригоді трохи всесторонніще.

Наші інтермедії з 1619 р. пише католик, Поляк, вихованний серед польської аристократії та виобразований у центрі тодішньої польської культури — краківській академії. Він виставляє й друкує їх під протекцією тай коштом Польки аристократки, жінки найвищого достойника в польській державі. Кінчить він академію десь саме тоді, коли вийшов перший звісний нам польський переклад *Uleuspiegel*'я, друкований певно в тім самім Кракові. Було би чудно, як би він не мав у руках того перекладу. А в тім, він міг мати в руках і німецький оригінал, але се зовсім не змінило би річи — власне факту, що Гаватович продукт польської культури, та яко такий писав наші інтермедії.

Так як доси, то інтермедії Гаватовича — не тільки перші русько-українські, але в загалі перші руські драматичні сцени. Що початок нашої драматичної сцени виходить від вихованця польської культури, — в сім нема нічого дивного: адже-ж польська культура була західно-європейська культура, звязана з тодішньою німецькою, французькою та італіянською культурою, в котрих відродини клясичної літератури й заведене до літератури простонародніх мов почали ся були давно. Чудно тут те, що тим вихованцем не був Русин, але був Поляк, і тим чудніще, що той Поляк серед тодішніх релігійних, національних і соціальних незгод межи Поляками й Русинами, не тільки переступив у літературі на руське поле, але й підняв ся на висоту признаня в літературі хлопського руського елемента. Сучасні руські письменники, заняті обороною православія та спутані церковною мовою, ще не дійшли були до писаня драм, а тим менче таких чисто світських штук, як інтермедії в простій народній мові. Навіть далеко пізніше, коли хто з них і зложив щось похуже на інтермедії Гаватовича, то воно, через недостачу розуміння, завзятя, а певно й засобів, що були у Гаватовича, „*ladaiako obróciło się*“ і до нас не дійшло. Се робить велику честь Гаватовичеві, хоть зрештою треба завважати, що ему власне через те й легше було посягнути до жерела руської мови — руських селян, що він був католиком і Поляком, неприхильним тодішній церковній і літературній руській мові. Але тепер ми бачимо, що в нашій пригоді відограв таку-ж важну ролю і спеціально русько-український ґрунт. Автор наших

інтермедий проживав не тільки у Львові, де яко живий хлопець, те-ж міг навчити ся по руськи — від руських міщан, або й від селян по торгах; але проживав і в Бережанах і в Камінці Струмиловій, де людність була переважно руська. Треба було лише доброї волі, аби вистудіювати і руську просту мову, і хлопське руське жите, — і в Гаватовича найшла ся та добра воля. Словом: у автора наших інтермедий звязані були нерозривно дві річи: західно-європейське образоване (на скільки его давала краківська академія) з жадобою ширити те образоване, та сильне почуте й знане місцевого ґрунту. То й не диво, що він з'умів подати нам пишні, артистично оброблені зразки тодішньої мови, житя й світогляду наших руських селян.

Але власне польскість та католицтво і самого Гаватовича, і тої верстви, на котру він, не перестаючи бути на Руси Поляком, опирав ся, від самого початку — себ то польської шляхти, і були тими ворожими силами, що в самім корени підтягли его літературну діяльність у руським напрямку, і навіть не дали розвину ся его драматичному талантови в польській мові. Недостача підмоги від польської шляхти для своїх первісних змагань, — коли не гірше! — змушують его покинути світське становище, і кинути ся до духовної кар'єри; коли-ж Гаватович став польсько-латинським ксьондзом, то вже й годі було надіяти ся по нім чогось корисного для Русинів і їх літератури. Яко польсько-католицький плебан, а потім і канонік, Гават покидає в літературі руську мову, — дарма, що яко ксьондз цілїсїньких 47 років живе на селі серед моря руського хлопства! Довге, майже 60-літнє жите Гавата після 1619 р., сходить ему на повнню фохових, костельних обовязків (певно й на навертанку руських селян на латинство, хоть тут він мусїв бути оглядний, бо-ж і в его виступах за унією та проти старого календаря ми бачили мотиви благородні, а по части й виправдані), — далі на збиванку грошей, в крайніх разях на повнню ширших горожанських обовязків, що варті всякого признаня, а зрештою на писаню й видаваню, по польськи і по латині, річей, у свій час по части потрібних, бодай для спасеня польських душ, і пильно ними вживаних, але з літературного боку майже все бездарних і не смачних — річей, поминених по справедливости навіть у монографіях про польську літературу, річей таких, котрих тепер, як признає навіть польський ксьондз С. Баронч,

нема потреби й передрукувати для кого-небудь! („Gawath Iakób“, ст. 11).

„Tragaedia“ з нашими інтермедіями — виїмок по-просту сьвітлий, але такий ненатуральний у польській літературі, що навіть сама „Трагедія“, на скільки знаємо, доси не розібрана Поляками і майже незвісна їм (хоть вона, як бачили ми, не робить сорому сучасній польській літературі, особливо драматичній); а наших інтермедій не зважився опублікувати навіть такий рухливий польський письменник, та ще й знавець подібних річей, як Йосиф Крашевський, що мав у своїй бібліотеці ту книжку Гаватовича, де вони надруковані, і знав їх. Вже коли складала ся наша розвідка у друкарні, нам повело ся за вказівкою Естрайхера (в 2 вид. его Бібліографії) дістати в руки ще один екземпляр „Tragaedii“, з бібліотеки гр. Баворовского у Львові¹⁾, а як би можна здати ся на слово Естрайхера²⁾, то ще один екземпляр є в петербургській публичній бібліотеці.

Значило би, що спеціялісти польські все-ж таки мали змогу покористувати ся „Трагедією“ Гаватовича. Але вони того не зробили, і се вже така нещасна доля Гаватовичевої „Трагедії“. По всему видно, що нею Поляки — що найменше — не інтересували ся ані за часу Гаватовича, ані пізніше, та не інтересують ся й тепер.

Літературна доля автора „Tragaedii“ справді трагічна, але й дуже навчаюча. Велика купа писань Гавата у польській та

¹⁾ Стало ся се за ласкавим посередництвом Дра Йос. Корженьовского. Екземпляр у бібліотеці Баворовского, оправлений у $\frac{1}{2}$ полотно, досить лихо, вже трохи надпсований тлею й декуди немов понадриваний, але зрештою чистісінький — окрім кінцевих карток, — те-ж видно мало вживаний. Окрім того сей екземпляр, бачу, друкований на тончій, ліпшій і білішій папері, як екз. у бібліотеці Крашевского — в усякім разі друк виразніший. Се помогло нам знайти деякі помилки в нашій копії, котрі ми ще встигли поправити в сій розвідці. При сій нагоді мусимо завважати з жалем, що бібліотека Баворовского у Львові неприступна для публіки і доси не має й каталога (тільки що почато его робити), а Крашевского бібліотека у Кракові забита дошками і по просту гние. Не вже загал Поляків, котрі стілько грошей видають на що инче, часто зовсім не потрібне, не можуть довести до того, аби ті дві цінні бібліотеки зробити публичними, бодай прилучивши їх до бібліотеки Оссолінських?!

²⁾ На лихо, на него не все можна здати ся; доказ на се ми навели вище, вичисляючи твори Гавата.

латинській мові, писань, на котрі пішло дуже багато его праці, та певно й грошей, пропаде навіть для історії літератури майже вся, коли зуб часу догризе останки їх екземплярів, і так уже незвичайно рідких і понищених. З усього духового доробку Іватовича вратовано буде для літератури — тай то чужої Полькам! — тільки 3½ картки малої 4^о з нашими інтермедиями, сими дорогими первісточками нашої драматичної літератури, за котрі Русини згадувати муть Іватовича, з щирою дякою, ще певно й тоді, коли зазіміє щорічне набоженство за душу его в латинським архикатедральнім костелі у Львові. Але, згадуючи Іватовича, справедливо буде згадати добрим словом і Регіну Жолкевску, без опіки, підмоги, а може й натхнення котрої наші інтермедії певно не побачили би були сьвіта божого.

Доповідаючи ще на питанє, поставлене пок. Драгомановим, підносимо: Примір Іватовича дає прекрасну відповідь на те основне питанє, щб здавна хвилює просьвічену руську-українську суспільність — питанє про національність і інтернаціоналізм: Інтернаціональність сюжетів інтермедій Іватовича, доказана пок. Драгомановим, не тільки не пошкодила нашої національності, не тільки не захитала її існованя, але й піднесла її — помогла покласти їй скромну, але дуже гарну літературну памятку. Інтернаціональність відограла тут ролю кістяка, щб его Іватович обгорнув живим українським етнографічним м'ясом. Подібно стоїть справа в літературах усіх цивілізованих народів. Ось чому змаганє покійного автора статі про інтермедії Іватовича, — показати в нашій народній словесности й нашим народнім житю взагалі інтернаціональні елементи, змаганє показати щб переняла наша Русь-Україна від чужих культурних народів, — не тільки зовсім виправданє науково, але й висококультурне й високопатриотичне, тим більше, що рівночасно іде й показ оригінальності переробки тої інтернаціональності в нашій словесности тай того щб дала чи може дати наша Русь-Україна для поступу людскости. Адже-ж власне так доказує ся, що наша Русь-Україна була здавна не якимось дикуном-нелюдом, а живим членом одної великої сім'ї — культурної людскости і, значить, має повне право на дальший людський розвій.

Вважаю своїм обовязком подякувати Вип.: голові „Наукового Товариства імени Т. Шевченка“ у Львові, проф. М. Грушевському за грошеву підмогу, дану мені с фондів товариства на поїздку до Кракова, аби зняти копію с книжки Іватовича

й зробити фотодрук одної сторінки; Фр. Крашевському за довід і Йоанні Мілашевській (в домі котрої, „Czarna Wieś“ нр. 47, містять ся бібліотека після пок. Йос. Крашевського) за змогу сповнити се; а далі: архиварію міста Львова Дру Александру Чоловському, кс. інфулатови при рим.-кат. капітулі у Львові Заблоцькому, рим.-кат. парохови Вишнян кс. Вацлаву Пухальському, бібліотекарєви бібліотеки фонд. гр. Баворовського у Львові Дру Йос. Корженьовському — за деякі вказівки що до Іавата чи довід користати з відповідного матеріала.

